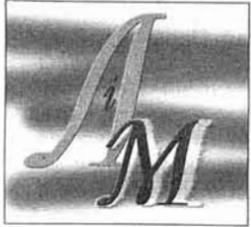

ЛІТАРАТУРА і мастацтва

6 мая 2005 г. № 18/4305

АНОНС!

Моладзь чамусьці заўсёды думае, што яна самадастатковая, без пэўных межаў ды з крыламі. А людзі паважнага ўзросту — гэта ўжо архаізм. Маўляў, што з іх узяць. А ўзяць можна шмат: мудрасць, вольг, парады. «Калі б маладосць ведала, калі б старасць магла»... Магла навучыць, дастукацца да зачыненых дзвярэй душ і зледзянелага акіяна сэрцаў. Але, пэўна ж, так чалавек створаны, каб «не пайсці іншым шляхам», а перыся ўпарты ўперал, набіваючы сабе гузакі. Мы можам сто разоў асуджаць іншых за недалянабачнасць. Але самі робім тые ж памылкі. Гісторыя — скарбніца нашых учынкаў, сведка мінулага, прыклад і навучанне для цяперашняга, перасцярога для будучага. Гэта Сервантэс. А для нас гісторыя што?

Гісторыя кахання, народа, падручнік... «Якога народа? Мяне тады не было...» Але ж ты ёсць цяпер. Ты ёсць. А ён быў... І быў таксама малады, і гэтак жа свяціла сонца, і былі такія ж мары аб лепшым накіраванні.

СТАР.

5

Тэма «вайна і літаратура» роднасная тэме «літаратура і жыццё». Вайна і літаратура знітаваныя між сабою шчыльна, але надзвычай супярэчліва. Справа нават не ў тым, што існуе мноства твораў пра вайну; справа ў тым, што менавіта сярод іх знаходзім творы вызначальныя для чалавечай культуры.

СТАР.

12

60

1945-
2005

Дзень Перамогі

Запросім сёння мы на свята
вітаць наступную вясну
і генерала, і салдата,
і нескупога старшыню,
і маладога запывалу,
і пасівелага шаўца,
і медсястру, што ратавала

жыццё параненым байцам, —
усіх,
хто лёг пад абеліскі,
каго не абудзіў салют,
як самых родных,
самых блізкіх,
пасадым на пачэсны кут.

І будзем з імі, як з жывымі,
законны піць напітак свой,
тытунь курыць
і ў сінім дыме
успамінаць апошні бой...

Хведар ЖЫЧКА

СМІ ў Беларусі — 2005

3 мая ў Нацыянальным выставачным цэнтры сталіцы “БелЭКСПА” ўрачыста адкрылася 9-я Міжнародная спецыялізаваная выстаўка “СМІ ў Беларусі”. Яе арганізатарамі выступілі Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Міністэрства замежных спраў РБ, Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт, а таксама Нацыянальная дзяржаўная тэлерадыёкампанія РБ ды РУП “Міжнародны цэнтр інтэграцыйнай інфармацыі. Грамадскі прэс-цэнтр Дома прэсы”.

На ўрачыстым адкрыцці выстаўкі шматлікіх гасцей і ўдзельнікаў віталі: міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Русакевіч, намеснік кіраўніка адміністрацыі Прэзідэнта Алег Праляскоўскі, намеснік прэм’ер-міністра Уладзімір Драйкін, міністр абароны РБ Леанід Мальцаў і інш.

Міністр інфармацыі Уладзімір Русакевіч павіншаваў усіх прысутных ад імя арганізацыйнага камітэта і адзначыў: “Наша выстаўка праходзіць пад знакам 60-годдзя Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Таму вельмі сімвалічна і радасна, што сярод нас сёння прысутнічаюць ветэраны вайны, ветэраны журналістыкі, хто разам з часцямі рэгулярнай Чырвонай Арміі,

партызанами і падпольшчыкамі набліжалі гэты памятны для ўсіх нас дзень”.

Намеснік кіраўніка адміністрацыі Прэзідэнта Алег Праляскоўскі зачытаў віншаванне кіраўніка дзяржавы арганізатарам, гасцям і ўдзельнікам 9-й Міжнароднай спецыялізаванай выстаўкі “СМІ ў Беларусі”. У ім, у прыватнасці, гаварылася: “Шаноўныя сябры! Віншую вас з адкрыццём буйнейшага медыа-форуму, закліканага садзейнічаць пашырэнню інфармацыйнай прасторы краіны, умацаванню міжнароднага супрацоўніцтва ў сферы масавай камунікацыі. СМІ некаторыя называюць чацвёртай уладай. Іх роля ў развіцці сучаснага гра-

мадства надзвычай высокая... Шчыра жадаю ўсім пленнай працы, новых творчых поспехаў і дасягненняў”.

Уладзімір Русакевіч, Уладзімір Драйкін, Леанід Мальцаў, Алег Праляскоўскі перарэзалі чырвоную стужку, і 9-я Міжнародная спецыялізаваная выстаўка “СМІ ў Беларусі” распачала сваю работу.

Сярод удзельнікаў мерапрыемства: тэле- і радыёкампаніі, газеты і часопісы, выдавецтвы і друкарні, інфармацыйныя агенствы, а таксама рэкламныя арганізацыі, Інтэрнет-правайдэры, інфармацыйна-культурныя і адукацыйныя цэнтры. На выстаўцы прадстаўлены больш як 250 перыядычных выданняў, тэле- і радыёперадач Беларусі, Украіны, Латвіі, Літвы, Малдовы, Расіі і Саюзнай дзяржавы.

Мерапрыемства мае на мэце: прапаганду нацыянальнай прэсы; рост прафесійнага ўзроўню сродкаў масавай інфармацыі; пашырэнне інфармацыйнай прасторы нашай краіны і міжнароднага супрацоўніцтва ў сферы інфармацыі і друку.

9-я Міжнародная спецыялізаваная выстаўка “СМІ ў Беларусі” прысвеча-

на 60-годдзю Вялікай Перамогі. З гэтай нагоды экспануюцца дзве фотавыстаўкі: “60 гадоў Вялікай Перамогі” ды “За Беларусь”. Адметна, што прайшлі ўшанаванні журналістаў-ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны.

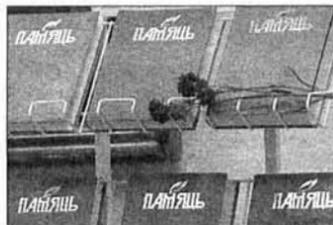
На выстаўцы праходзіць прэзентацыя рэдакцый як рэгіянальных, так і рэспубліканскіх СМІ, семінары, дыспуты, рабочыя сустрэчы, конкурсы, канцэрты. Выклікаў цікавасць ды ўвагу наведнікаў і стэнд Рэдакцыйна-выдавецкай установы “Літаратура і Мастацтва”.

Сёння, 6 мая, апошні дзень работы выстаўкі.

В.К.
Фота К. ДРОБАВА

Гісторыка-дакументальныя хронікі “Памяць” гарадоў і раёнаў Беларусі перададзены на вечнае захоўванне ў Музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

У «Памяці» няма аналагаў

— Гэтае 145-томнае выданне з поўным правам можна лічыць візітнай карткай нашай дзяржавы, — падкрэсліў міністр інфармацыі РБ Уладзімір Русакевіч падчас урачыстай цырымоніі, што ладзілася ў музеі. — Аналагаў яму пакуль няма не толькі на прасторы СНД — бадай, увогуле ў свеце.

Ідэя стварэння ў Беларусі кнігі Памяці ўзнікла яшчэ пры П.М. Мацэраве. Першапачаткова асновай канцэпцыі выдання было ўслаўленне подзвігу беларускага народа ў ваеннае ліхалецце. З цягам часу сфарміравалася ідэя падрыхтаваць і выдаць своеасаблівыя эн-

цыклапедыі гарадоў і раёнаў, кожная з якіх — неад’емная частка гісторыі нашай Айчыны.

Выпускам кніг займаліся дзяржаўныя выдавецтвы “Беларуская энцыклапедыя імя П.Броўкі”, “Беларусь”, “Вышэйшая школа”, “Мастацкая літаратура”, “Беларуская навука”, “Ураджай”, “Полымя”, а таксама выдавецкі цэнтр БТА. Усяго ж у зборы матэрыялаў і падрыхтоўцы рукапісаў удзельнічалі больш 5 тысяч чалавек. Такім чынам, “Памяць” — свайго роду народная кніга.

Паводле слоў намесніка міністра інфармацыі Ігара Лапцёнка, гэтая праца, магчыма, знойдзе свой працяг — з прычыны з’яўлення новых гістарычных фактаў і звестак.

Інеса ПЕТРУСЕВІЧ
Фота К. ДРОБАВА

Плошча ПЕРАМОГІ-2005

Прэс-служба Белтэлерадэкампаніі паведамляе, што Нацыянальная дзяржаўная тэле-радыёкампанія Рэспублікі Беларусь пры падтрымцы Мінгарвыканкама прыступіла да рэалізацыі праекта “Плошча ПЕРАМОГІ-2005”, прысвечанага святкаванню 60-годдзя Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне 1941 — 1945 гадоў.

Па задуме аўтараў і рэжысёраў-пастаноўшчыкаў праекта — Надзеі Гаркуной і Уладзіміра Ісга — “Плошча ПЕРАМОГІ-2005” станецца працягам буйнамаштабнага праекта, прысвечанага святкаванню 60-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, які быў рэалізаваны ў ліпені мінулага года.

На гэты раз 9 мая вакол Вечнага агню на плошчы Перамогі сталіцы, на прыступках Абельска размесцяцца тры сімфанічныя аркестры — музыканты-віртуозы з Беларусі, Расіі і Украіны. Стварэнне святочную атмасферу будзе сімфанічны аркестр Белтэлерадэкампаніі, сімфанічны аркестр маскоўскага тэатра

“Новая опера” і Акадэмічны дзяржаўны сімфанічны аркестр Украіны. Яны сумесна выканаюць самыя ўрачыстыя творы класічнага рэпертуару, прычым дырыжоры будучы пераходзіць ад аднаго аркестра да другога, ствараючы прамы на вачах у глядачоў цудоўны музычны вянок.

Для ўдзелу ў гэтым маштабным прадстаўленні запрошана Школа званаю ў Мінскай епархіі (званы ўсталяюць на самой плошчы), а таксама лепшыя оперныя салісты і драматычныя актёры кожнай з трох краін, народы якіх 60 год таму перанеслі ўвесь цяжар вайны і здабылі перамогу. Музыкальным кансультантам праекта выступіла наш знакаміты дырыжор Аляксандр Ансімаў.

Убачыць дзейне на галоўнай сталічнай плошчы можна не толькі з імправізаванай глядзельнай залы на тысячу месцаў на адкрытым паветры, але і ў прамой трансляцыі на Першым нацыянальным тэлеканале.

В.К.

Павага да суседзяў-ветэранаў

Як паведамілі з Пасольства Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Польшча, у гарадах Врошляў і Кракаў адбыліся цырымоніі ўзнагароджання польскіх ветэранаў, удзельнікаў вызвалення нашай краіны, юбілейным медалём “60 год вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў”. Гэтыя ўзнагароды 18-ці польскім ветэранам, удзельнікам вызвалення Беларусі, уручыў Ваенны аташ пры Пасольстве Беларусі ў Польшчы падпалкоўнік Сяргей Майко. Сярод ганараных: ваеннаслужачыя Першай дывізіі пяхоты імя Т. Касцюшкі, а таксама байцы Чырвонай Арміі. На цырымоніі ўзнагароджання прысутнічалі прадстаўнікі ветэранскіх і грамадскіх арганізацый Польшчы.

Польскія ветэраны выказалі асабліваю падзяку і ўдзячнасць кіраўніцтву Беларусі за аказаную ўвагу, а таксама дзейнасць па захаванні памяці пра гераічны подзвіг савецкага і іншых брацкіх народаў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Па меркаванні польскіх ветэранаў, 60-годдзе вызвалення Беларусі з’яўляецца важнай падзеяй і для палякаў, якія разам з беларусамі, расіянамі, украінцамі і прадстаўнікамі другіх народаў змагаліся за выратаванне Еўропы ад фашызму.

Н.К.

Сустрэча пакаленняў

Напярэдадні дзевятага мая ў СШ № 122 Мінска адбылася сустрэча пакаленняў, прысвечаная 60-годдзю Вялікай Перамогі і адкрыццю пасля рэканструкцыі ваенна-патрыятычнага музея імя Героя Савецкага Саюза Васіля Казлова. Асоба Васіля Іванавіча добра вядомая старэйшым пакаленням дзякуючы яго асабістаму ўкладу ў арганізацыю партызанскага руху на Беларусі ў час Вялікай Айчыннай вайны, клопатам па аднаўленні народнай гаспадаркі пасля выгнання ворага з роднай зямлі і далейшым умацаванні і росквіце краіны. Яго імем названа адна з цэнтральных вуліц нашай сталіцы.

Пачалася сустрэча з урачыстага адкрыцця. У актавай зале школы сабраліся вучні, настаўнікі, ветэраны і студэнты, прысутнічалі дачкі Героя Савецкага Саюза Вольга Васільеўна і Тамара Васільеўна. Сярод гасцей быў Рыгор Яўсейчык — палкоўнік авіяцыі ў адстаўцы, паветраны сувязны; ён падчас вайны дастаўляў боепрыпасы Мінскаму партызанскаму злучэнню.

Адкрыла мерапрыемства дырэктар школы Святлана Пратасевіч. Яна адзначыла, што ўжо мінула шмат год пасля заканчэння вайны, але мы і па сёння ўспамінаем пра яе, пра гераічны подзвіг нашага народа. "Забывацца на вайну нельга, — падкрэсліла

канцэрта праецаваліся ўрыўкі з дакументальных фільмаў пра вайну, фотаздымкі. Прычым тое, што дэманстравалася на экране, найлепшым чынам спалучалася з дзеяннем на сцэне. Навучэнцы чыталі вершы, выконвалі песні як ваенных часоў, так і сучасныя. Уражвалі не толькі мастацкае выкананне і выдатныя вакальныя далзеныя школьных артыстаў (ніякім "фабрыкам зорак" такое і не сасніш), але тое, з якім пачуццём і шчырасцю гучалі галасы спевакоў.

Пасля канцэрта госці наведлі

адноўлены музей, які першы раз расчыніў свае дзверы перад наведвальнікамі 13 чэрвеня 1973 года. 3 дня адкрыцця мінула шмат часу, музей вымагаў рамонт, экспазіцыя — папаўнення ды пашырэння. Зрабіць усё гэта дапамаглі прадстаўнікі Мінскага электратэхнічнага завода імя В.І.Казлова, кіраўніцтва аддзела адукацыі, адміністрацыя Савецкага раёна, а таксама навучэнцы, настаўнікі, студэнты БДУ культуры і мастацтваў ды кіраўнік школьнага музея Людміла Сцяпанавіч.

Першую экскурсію даверылі правесці вучню ІІ "А" класа Дзмітрыю Машкову і вучніцы 9 "А" — Ульяне Русаковай. Дзмітрый натхнёна, хвалююча распавядаў прысутным пра ваенны і жыццёвы шлях Васіля Казлова і яго баявых таварышаў. Да слова, хлопец першы раз патрапіў у музей, будучы трэцякласнікам, вельмі захапляецца гісторыяй, у прыватнасці, гісторыяй Вялікай Айчыннай, дапамагаў аднаўляць экспазіцыю. У музеі пастаянна праводзяцца ўрокі патрыятычнага выхавання, тут прадстаўлены шматлікія асабістыя рэчы Васіля Казлова, дакументы, публікацыі, кнігі, артыкулы, рэдкія фотаздымкі... Усяго і не пералічыш, лепей, як кажуць, самому наведацца і ўбачыць на ўласныя вочы.

В. КАВАЛЁЎ

Фота К. Дробава

Святлана Васільеўна. — І асабліва важна помніць пра гэта маладому пакаленню. Да таго ж у нашай школе цяпер вялікае свята — адкрыццё пасля рэканструкцыі музея імя В.І.Казлова.

Сёння нашы вучні падрыхтавалі канцэрт і пастараюцца нагадаць вам той час — час вашай малодасці".

Перад пачаткам канцэрта слова ўзяла Вольга Васільеўна. Яна паведала ўсім прысутным, што першым дырэктарам гэтай школы была яе колішняя студэнтка, заслужаны настаўнік БССР Ірына Саковіч. Менавіта Ірына Александрэўна з'яўляецца заснавальнікам музея імя В. Казлова. "Мне гэта школа вельмі дарагая,

— працула працягвала Вольга Васільеўна, — бо тут, так бы мовіць, прадаўжаецца адна цікавая традыцыя. Цяперашні ваш дырэктар — Святлана Пратасевіч — таксама мая былая студэнтка. І сёння свята не толькі для школы, а для ўсяго горада, ўсяго свету. А самае галоўнае, як мне здаецца, — свята нашай душы".

Святочны канцэрт для запрошаных ветэранаў, вучняў і настаўнікаў падрыхтавала намеснік дырэктара па пазашкольнай рабоце Аксана Карэлава разам з вучнямі. Сцэна актавай залы была аформлена ў стылі ваеннага часу: палатка, вогнішча, маскіраваная сетка... Побач са сцэнай — экран, на які на працягу ўсяго

Колеры часу — колеры лёсу

Напрыканцы сакавіка ў Беларускай дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны адбылося адкрыццё мастацкай выставы "Колеры часу — колеры лёсу", прысвечанай 60-годдзю Вялікай Перамогі.

У ёй, быццам у чароўным лустэрку, адбіліся мінулае і сённяшнія дні, перапляліся розныя стылі і напрамкі. Нашы сучаснікі, чыя бацькі і дзяды пакінулі адметны след у ваенным летапісе, мовай жыцця, графікі і габелена расказваюць пра сваю Перамогу, пра родных і блізкіх людзей, пра ўсё тое, што так дорага сэрцу.

Спачатку нават не верыцца, што выстава прысвечана менавіта вайне. Кветкі, мірныя краявіды, простыя і адкрытыя твары... Але яе подых адчуваецца ў пранікнёным "Успаміне" М.Шчамялёвай, ён адбіўся ў вачах бацькоў У.Масленікава ("Мае бацькі. Май 1945"), навек застаўся ў палатках І.Бархаткова ("Аплакванне", "Чорная глеба Пескароўкі"). А побач — непасрэдна і мілья дзіцячых твораў. Не абпаленыя вайной, напоўненыя святлом і дабрывёю.

У выставачнай зале нібы сабралася некалькі дружных сем'яў, а пачэснае месца занялі тыя, каму давялося прайсці ваеннымі шляхамі, беларускія мастакі. Яны стаялі ля вытокаў музея, ствараючы для нашчадкаў неадзіны скарб, мастацкі летапіс Вялікай Айчыннай... А.Бархаткоў, Г.Бржазоўскі, М.Гурло, І.Суховаверхаў, Я.Зайцаў, В.Вярсоцкі, С.Каткоў, Р.Віткоўскі, С.Селіханавіч...

Пэўна, каб расправесці аб кожным з іх, не хопіць і цэлай газетнай старонкі. Але не трэба слоў. Там, дзе гаворыць мастацтва, дзе бруіцца крыніца пераемнасці пакаленняў, не згасне агеньчык людскай памяці.

Святлана САЎКО
Фота К. ДРОБАВА

Ад Арла да Брэста

Як паведалі з прэс-службы Белтэлерадыёкампаніі, Нацыянальная дзяржаўная тэлерадыёкампанія Рэспублікі Беларусь і Арлоўская дзяржаўная тэлевізійная і радыёвяшчальная кампанія (Расія) правялі сумесную тэлерадыёэкспедыцыю "Ад Арла да Брэста".

Журналіцкая акцыя была прымеркавана да 60-годдзя Вялікай Перамогі і мела на мэце зварот да мінуўшчыны: звязаць сучаснасць з гісторыяй, захаваць пераемнасць пакаленняў і аддаць даніну повагі подзвігу бацькоў ды дзядоў.

Улік задач экспедыцыі ўваходзілі падрыхтоўка і выпуск цыклаў тэле- і радыёнарысаў для праграм расійскага і беларускага тэлебачання ды радыё па сабраных, знятых і запісаных на плёнку матэрыялах, а таксама сустрэчы журналістаў з ветэранамі, прадстаўнікамі грамадскасці і дзяржаўных устаноў, краязнаўцамі, гісторыкамі і літаратарамі.

Гэта экспедыцыя заклікана садзейнічаць далейшаму ўмацаванню добрасуседскіх адносін Беларусі і Расіі. За час падрыхтоўкі праекта наладжаны сувязі з беларускімі і расійскімі дзяржаўнымі і грамадскімі ўстановамі, СМІ, саветаў ветэранаў, маладзёжнымі клубамі, падтрымка якіх з'яўляецца важным фактарам на ўсім этапе вандроўкі.

Аўтапрабег стартваў шостага красавіка ў Арле, і за 20 дзён журналісты АДТРК праехалі па маршруце: Арл — Бранск — Смаленск — Віцебск — Орша — Магілёў — Бабруйск — Мінск — Лагойск — Хатынь — Радзюковічы — Маладзечна — Гродна — Кобрын — Брэст — Пінск — Гомель — Арл. Падчас экспеды-

цыі адбываліся прамыя ўключэнні ў эфіры "Экспресс-Радыо" і Арлоўскага радыё, публікаваліся матэрыялы на сайце "Орловское Информбюро".

Журналісты Арлоўскай тэлерадыёкампаніі наведлі вышэйназваныя гарады, у якіх у гады Вялікай Айчыннай вайны ішлі жорсткія баі. Сярод ваяваўшых на беларускай зямлі былі і арлоўцы. У сталіцы нашай краіны ўдзельнікі акцыі сустракаліся з кіраўніцтвам і супрацоўнікамі Белтэлерадыёкампаніі, прадстаўнікамі гарадской адміністрацыі, а таксама з ветэранамі, работнікамі ваенна-гістарычных музеяў і краязнаўцамі.

Тэлевізійныя перадачы, падрыхтаваныя па матэрыялах экспедыцыі, выйдучь у эфір у маі — верасні гэтага года. Адметна, што іх убачыць як расійскія, так і беларускія тэлегледачы. Плануецца выхад перадач, падрыхтаваных Белтэлерадыёкампаніяй, на каналах АДТРК.

В.К.

Ветэранам ад «Белавія»

З 5-га па 20-га мая Нацыянальная авіякампанія "Белавія" правядзе акцыю "Дзень Перамогі-60".

Удзельнікі Вялікай Айчыннай вайны маюць права на бясплатны палёт рэгулярнымі рэйсамі "Белавія", за выключэннем Стамбула, Бейрута, Ларнакі, Хургады, Тэль-Авіва, Вены, Прагі, Рыгі. Упершыню прадастаўляецца 50-працэнтная скідка на авіябілет суправаджэнцу інваліда першай або другой групы — грамадзяніну Беларусі, краін СНД і Балтыі. На скідку ў 10 працэнтаў змогуць прэтэндаваць суправаджаючыя іншых ветэранаў асобы. Такім чынам, удзельнікі Вялікай Айчыннай маюць магчымасць сустрэцца з сябрамі-аднапалчанамі, разам адсвяткаваць вялікі юбілей.

Падстава для атрымання бясплатнага білета — пасведчанне ўдзельніка або інваліда Вялікай Айчыннай вайны. Афармленне і продаж білетаў у рамках узагаданай акцыі ўжо пачаліся і прадоўжацца да 20 мая.

Іна ЛАЗАРАВА

Без “языка” прыйсці назад, у сваю часць, разведчыні не маглі. Днём сядзелі, добра замаскіраваўшыся, і назіралі за ворагам, а ноччу дзейнічалі. У любых умовах: снег, дождж, балота, адкрытая прастора — нішто не магло ім перашкодзіць. Бывала, на выкананне задання трацілі некалькі сутак, нават тыдзень неяк змарнавалі, шукаючы жывы графей. Калі ж у рукі трапляў “неразгаворлівы” немец, зноў прабіраліся за лінію фронту.

Прайшоўшы праз штрафбат

У разведцы служылі ў асноўным хлопцы маладыя, смелыя, удалыя, такія, якім быў у гады Вялікай Айчыннай вайны Міхаіл Ільіч Шэвель з вёскі Юр’ева Смалявіцкага раёна, што на паўночным захадзе ад сталіцы. Вось ён на фотаздымку — высокі, пад метр вострыя, прыгожы і рашучы хлопец. На яго рахунку ўжо болей як дзесяць “языкоў” (потым не лічыў — на тэрыторыі Заходняй Еўропы бралі іх незлічона), ордэны Славы III і II ступеняў.

— Жылі ў вайну адным днём, — успамінае ветэран. — Заданне атрымалі, рукзак з мінімумам неабходных рэчаў за плечы — і ўперад. Траплялі зрэдку ў разведку і больш сталыя салдаты, сямейныя. Яны ўсё стараліся што-небудзь у торбу пакласці, для жонкі, дзяцей. Але, як ні парадаксальна, такія перш за ўсё і гінулі (мабыць, не варта ўжо вельмі захапляцца матэрыяльным, у любы час. — Аўт.).

Варожых вартавых “здымаў” Міхаіл у адно імгненне, ніякага страху не адчуваў, бо ведаў: калі не ты — яго, то ён цябе заб’е. (А парсюка, займаўшы пасля вайны сваю гаспадарку, без чаркі закалоць не мог — баяўся.)

У армію Міхаіла Шэвеля прызвалі перад самаю вайною, у маі 41-га. Адправілі на Украіну, у зенітны полк. Восенню накіравалі пад Маскву і адразу на перадавую. Тут рослы беларус і быў выбраны ў разведку. Маючы за плячым сямігадку, даслужыўся да малодшага лейтэнанта. Але... Зменлівы лёс. Так атрымалася, што разведчыкі чатыры дні хадзілі па “языка”. Прыцягнулі яго глыбокай ноччу. Самі галодныя, як ваўкі. Пайшлі на склад, дамовіліся з вартавым, а каб яму не папала, звязалі. Паелі і... выпілі. Назаўтра ўсё адкрылася. Абышлося яшчэ лёгка (ваенныя законы — жорстка): штрафным батальёнам. Жыццё ім выратаваў... “язык” — гаваркі аказаўся.

Нядаўна па тэлевізары ішоў фільм “Штрафбат”. Хто яго паглядзеў, той зразумеў, што штрафнікоў кідалі звычайна ў самае пекла і выкуплялі яны свае грахі крывёю — у жывых заставаліся адзінкі. На ішчасце, у штрафротце Міхаіл Шэвель пабыў усяго тыдзень. Першы ж бой у адкрытым стэпе — вельмі страшны. Немцы кінулі на іх танкі. Нявопытныя байцы запанікавалі, пачалі страляць. Іх вораг хутка змяў. Міхаіл жа, а яго прызначылі, як былога афіцэра, камандзірам аддзялення, загадаў сваім падначаленым зацішыцца і прапусціць танкі. Так і зрабілі. Пасля падняліся і супрацьтанкавымі ружжамі падбілі дзве варожыя машыны. У выніку — медаль “За адвагу” і зноў служба ў разведцы.

У чарговым паходзе па “языка” разведчык быў цяжкапаранены. Немцы заўважылі іх групу і абстрэлі з гармат. Адзін з асколкаў спыніўся за некалькі міліметраў ад сэрца героя — яго ўрачы выцягнулі. Частка аскол-

каў трапіла ў плячо. Напамінак аб вайне (жалезка пяць на пяць міліметраў) так і застаўся ў целе салдата. З-пад агню разведчыка выцягнулі сябры, а на наступны дзень зноў накіраваліся ў варожы тыл.

У канцы зімы 45-га Міхаіла сярод іншых дастойных і заслужаных байцоў адправілі ў Маскву. Тры месяцы маршыравалі ў Сакольніках — рыхталіся да першага парада Перамогі. Такое не забываецца.

Пасля вайны два гады служыў яшчэ ў Германіі, закончыў старшыню. Дадому вярнуўся дваццаціпяцігадовым хлопцам — сама жаніцца. У хаце чакалі маці, дзве сястры, брат — дзякуй Богу, жывы. Бацька не ўбачыў больш сына, памёр у 45-м.

Пабудаваў былы разведчык дом, узяў у жонкі добрую дзяўчыну Вольгу з суседняй вёскі, уладкаваўся на працу ў Смалявіцкае дарожна-рамонтнае ўпраўленне майстрам. Кожны дзень на веласіпедзе ці кані праезджаў 18 кіламетраў да райцэнтра і назад, дамоў. У хаце падрасці два сыны і дачка.

За год да пенсіі Міхаіла Ільіча напачкаў інсульт — перажытае дало аб сабе знаць. Нанова вучыўся з дапамогаю родных хадзіць, пасля нават на веласіпед сеў.

Ветэрану нядаўна споўнілася 83 гады. Яшчэ летась трымаў з жонкаю гаспадарку, цяпер жа ў іх толькі куры ды сабака — усё веселяе.

Кожныя выхадныя хтосьці з дзяцей наведваецца да бацькоў. Унукі

таксама іх не забываюць. Сяргей, сын дачкі Дзіны, болей за ўсіх цікавіцца дзедавымі подзвігамі і сваімі каранямі, пачынаючы ад далёкіх прадзедаў. Дарэчы, бабуля, Вольга Васільеўна, таксама чалавек заслужаны і паважаны ў акрузе — усё жыццё прапрацавала касірам у сельсавеце. І мясцовыя пскольнікі не абмінаюць сядзібу ветэрана: і снег зімою пачысцяць, і ваду з дрывамі прынесуць, і ў святы павіншуюць.

Раней Міхаіл Ільіч быў частым госцем у Юр’еўскай СШ. Сёння яму цяжка выступаць перад дзецьмі — здароўе не дазваляе. Але да Дня Перамогі рыхтуецца грунтоўна. Сын Пётр нават адпачынак узяў, каб вазіць бацьку ў Смалявічы на дзённы стацыянар. Пабольш бы такіх любячых і клопатлівых дзяцей!

— Мы без бацькоў нішто, — шчыра прызнаўся Пётр Міхайлавіч.

— Усяго шэсць ветэранаў засталася ў нас, — назначыў старшыня Юр’еўскага сельскага савета Віктар Буглак. — У часы вайны тут базіравалася партызанская брыгада “Смерць фашызму”. Штогод на 9 мая і 3 ліпеня ў вёсцы Юр’ева каля помніка загінуўшым партызанам праходзіць урачысты мітынг, на які збіраюцца былыя партызаны, франтавікі. Як жа без Міхаіла Ільіча — заўсёды прыходзіць.

У Смалявіцкім раёне, як і паўсюдна ў нашай краіне, шмат увагі надаюць удзельнікам і інвалідам вайны, сем’ям загінуўшых. У дзень маёй каман-

1943 г.

дзіроўкі падчас пасяджэння прэзідыума раённага савета дэпутатаў абмяркоўвалася пытанне аб добраўпарадкаванні воінскіх пахаванняў, памятных месцаў.

— У бліжэйшы тыдзень усе яны будучы прыведзены ў парадак, — запэўніў старшыня Смалявіцкага райсавета Міхаіл Жыльянін. — У гэтую работу ўключыліся сельвыканкамы, прадпрыемствы, арганізацыі, школы, прафгэувучылішчы. На сённяшні дзень у раёне працывае 322 ветэраны. Ніхто з іх не застаўся без увагі, — назначыў кіраўнік прадстаўнічай улады.

Сведкаў вялікіх падзей з кожным годам становіцца ўсё менш. Іх жыццёвы вопыт і мудрасць патрэбныя не толькі бліжкім, але і кожнаму з нас. Яны выстаялі ў самыя цяжкія часы. І не сумняваліся ў перамозе над ворагам, які парушыў іх мары, планы на будучыню...

Раіса МАРЧУК

Фота забяспечана аўтарам

У кожнага свая вайна. Бяда — агульная

“Ах, вайна, што зрабіла ты, подлая? Што зрабіла? Ды тое, што і робіць вайна. Забіваючы, назаўсёды разлучае закаханых. Нікога не беручы ў разлік, разбурае ішчасце, знішчае надзею, ламае жыццё.”

...Майму дзеду, партызанскаму сувязному, у 43-м было пад сорок: крыху меней, чым цяпер мне. Кажуць, увішны ў рабоце быў, умеў і за чаркай пасядзець, і дзятву сваю папесціць.

Ён загінуў не ў гераічнай атацы з крыкам “ура!”. А, “здадзены” стрыечным братам — паліцаем, быў застрэлены нямецкім салдатам ва ўласнай хаце, прама на вачах сваіх “мал мала меней”. Тры пары апаломленых вачанят назаўсёды “сфатаграфавалі” тую трагічную раніцу, і ў ёй — старэнькі бацькаў бот, што так і застаўся неабутым. І трапіла тое “фота” ў асаблівы, для слёз і сардэчнага болю прызначаны засек памяці, і “наглуха” там асела. І нічога не забылася, анішто не выветрылася пад апалючымі скразнякмі нялёгкага, зусім неадназначнага далейшага быцця.

Такой была іх вайна. А ў пасляваеннае безбацькоўства ўжо мой тата, старэйшы ў сям’і мужчына, падставіў малечы сціплае хлапечы плячо,

якое міжволі — так час запатрабаваў — набывала выгляд надзейнага апрышча сям’і. Вось гэтак дзесяцігадовае дзіця, як, зрэшты, многія дзеці вайны, пачынала свой доўгі працоўны шлях. І скончыўся гэты шлях у пяцьдзесят дзевяць: намарылася сэрца за жыццё, надарвалася. Спынілася...

Гэта — мая вайна. І мая аб ёй памяць. Усяго адзін эпізод і ў ім — адна куля. Трагедыя адной сям’і. Але жыццё, як аказалася, страціла штосьці істотна важнае з гібеллю аднаго толькі майго дзеда.

Агульную ж бяду — хто злічыць, чым змерае? Дакладна ведаю адно: вайна, любая вайна, — гэта заўсёды кроў ды смерць. І страты. Спаўна спазналі іх радавыя і камандзіры Айчыннай. Людзі мужнага пакалення. Яны пасвойму ганарыліся і любілі тую “адну шостую частку сушы”, што звалася тады вялікаю дзяржавай. І не спыталіся здрадзіць ёй пасля, калі яна ў адначасе трэснула, быццам старое люстэрка, сыпануўшы калючымі аскепкамі на дзяцінства і маладосць мільёнаў...

Што дапамагло ім выстаяць — тады і пасля? Сумленне, годнасць, подзвіг. Ды яшчэ — пранікнёная адданасць Айчыне. А яна ў іх усведамленні куды глыбейшая, чым проста сістэма ўлады і пануючая на дварэ палітычная пара.

Пакуль воіны мінулай вайны жывыя — павучымся ў іх. І тады, магчыма, станем пераможцамі. Як сталі пераможцамі яны — паўшныя і жывыя.

Інеса ПЕТРУСЕВІЧ

У шынлялі радавога

Паэт, празаік,
перакладчык

Молодзь чамусьці заўсёды думае, што яна самадастатковая, без пэўных межаў ды з крыламі. А людзі паважнага ўзросту — гэта ўжо архаізм. Маўляў, што з іх узяць. А ўзяць можна шмат: мудрасць, вопыт, парады. «Калі б маладосць ведала, калі б старасць магла»... Магла навучыць, дастукацца да зачынёных дзвярэй душ і зледзянелага акіяна сэрцаў. Але, пэўна ж, так чалавек створаны, каб «не пайсці іншым шляхам», а перціся ўпарта ўперад, набіваючы сабе гузакі. Мы можам сто разоў асуджаць іншых за недальнабачнасць. Але самі робім тых ж памылкі. Гісторыя — скарбніца нашых учынкаў, сведна мінулага, прыклад і навучанне для цяперашняга, перасцярога для будучага. Гэта Сервантэс. А для нас гісторыя што? Гісторыя кахання, народа, падручнік... «Якога народа? Мяне тады не было...» Але ж ты ёсць цяпер. Ты ёсць. А ён быў... І быў таксама малады, і гэтак жа свяціла сонца, і былі такія ж мары аб лепшым накіраванні. Аб гэтым — нецікава?

Фёдар Аляксандравіч Барэль нарадзіўся 4 студзеня 1925 года ў вёсцы Дабраволя Свіслацкага раёна Гродзенскай вобласці, у самым сэрцы Белавежскай пушчы. Ён — старэйшы брат майго дзядулі. Мы ганарымся ім, паважаем за мужнасць. Пасля вайны працаваў на сваёй зямлі. Калі ў 1950 годзе стварылі калгас, шчыраваў у паляводчай брыгадзе, затым — у жывёлагадоўлі. Беспартыйны. Званне — радавы. Цяпер — інвалід 2-й групы. Мае ордэн Славы III ступені, медаль «За перамогу над Германіяй», якую, дарэчы, атрымаў у 1946 годзе, ордэн Айчыннай вайны I ступені, медаль Жукава, медаль «Ветэран працы», а таксама юбілейныя медалі. Мае дзве дачкі, чатыры ўнучкі і пяць праўнукаў.

«Немец, бадай, на другі дзень у нас быў. У Дабраволі. Дзе ж ты ў армію пападзеш, калі на другі дзень немцы... Хадзілі спярша ў лес на работу. Венікі вязалі для іх. Гуртом хадзілі — недзе чалавек дванаццаць. Потым вывезлі нашу сям'ю ў Беласток. Там таксама працавалі. На розных работах. Калі Беласток вызвалілі — дахаты вярнуліся. Хутка выклікалі ў свіслацкі ваенкамат. А 4 верасня 1944 года я ўжо быў у Калужскай вобласці ў горадзе Казельску. Прызвалі ў запасны стралковы полк запасной дывізіі. Стаў аўтаматчыкам. Вайна для мяне пачалася непадалёку ад Ломжы ў Польшчы. Нашы стаялі там у абароне з восені 44-га па студзень 45-га, чакалі падмацавання. Потым нас падвезлі. Мы думалі, што на Варшаву кінуць. Але там быў 1-ы беларускі фронт, а мы, на 2-ім, — крыху правей. Доўга стаялі, а потым — прарваліся, каб ісці на Берлін. Тады шмат людзей загінула. У Польшчы наогул шмат загінула. У абароне стаялі тры дні. А 14 студзеня рушылі ў наступленне. Там мяне параніла. З мінамёта...»

Тое, што прымушае нас адчуваць жыццё кожнай клеткай, назаўжды пакідае след у сэрцы. Таму і жывое ў душы Фёдара Аляксандравіча тое, што для кагосьці — сухія лічбы, «мёртвы» пераказ старонак падручніка па гісторыі.

«Навошта нам ведаць пра Вялікую Айчынную вайну?» І рэхам праз колькасць год: «Мама, навошта мне ведаць нешта пра тваё жыццё?»

Спачатку Фёдар Аляксандравіч крыху разгубіўся. Ягоная жонка, Лідзія Мікітаўна, пачала мітусіцца ля стала. Мяне вельмі ча-

калі. Можна, не менавіта мяне, але каго-небудзь, хто выслухае і пачуе, хто зразумее і зберажэ часцінку душы ветэрана.

Невялікая, утульная хатка ў пушчанскай найпрыгажэйшай вёсцы з выразнай назвай Дабраволя. Печ, якая «сама жарыць бліны». Стол ля акна. Абраз у кутку. Радые. Шафа. Партрэты Ясеніна і ўнучак на сцяне. Шчаслівыя твары. Ветлівыя людзі.

«Калі прыехалі на перадавую, то перад наступленнем — 100 грам франтавых абавязкова. Калі і 200 вып'еш. Гэтага хапала, таму што за ноч салдат меней станавілася.

На фронт прыехалі ва ўсім новым. Трэба было, каб фрыц ведаў, што грошай хапае і на абмундзіраванне. Кругом была палітыка. Вайна і ёсць палітыка, але з крывёю. У лазню праз дзесяць дзён хадзілі. А форму змяніць было няма калі, таму што падзей здаралася больш, чым хвілін.

На фронце гублялася адчуванне часу, лік дням. Кожны дзень аднолькавы: у 6 гадзін — пад'ём, і да 8 раніцы цягалі лес, цэглу... За 4 кіламетры хадзілі па дрывы, будавалі зямлянкі. Іх не хапала. У адной зямлянцы — цэлая рота на двухпавярховых нарах.

Калі ў бой ішлі, страху не адчувалі — быў загад. Мы талы хутар бралі, ішлі ў наступленне. А там немец умацаваўся. Нарыў сабе траншэю. Мы ілзём, выбілі з адной траншэі, з другой. А поле велізарнае. Немец даў з мінамёта. Пад «скрыпача» папалі. У нас — «кацюша», у іх — «скрыпач». Лупіць асколкамі з усіх бакоў. Снег ад дыму чорны аж. Хто і зваліцца, то нябачна. А ў нас санітары былі: хахол, дык той баяўся — не вылазіў, а санітарка — смелая такая, без шапкі, хутэй па аднаго, па другога. Пад кулі. Не ведаю, ці выжыла.

Уся рота палягла... Камандзір — у галаву паранены. Тут «тыгры» вылезлі. З другога батальёна хлопцы падбілі адзін, другі танк. Тады яны і павярнулі. А мы ў акружэнне, дзякуй Богу, не трапілі...»

Калі параніла — не адчуў. Асколак ад міны выбіў зуб і вылецеў рыкашэтам праз шчаку. Яшчэ крыху — прабіла б наскрозь чэрап... Нага! Ішоў з поўным крыві ботам, доўга, не адчуваючы болю. А асколкі ўсё ляццяць. Ногі параненыя некалькі разоў. Потым і паўзці не змог.

Праз колькі часу мяне забралі ў медсанбат».

«Страху не адчуваў, быў загад». Мабілізацыя сіл для барацьбы супраць ворага. Пагад-

ненне з непазбежнасцю. Пра славу не думалі, як і пра тое, а ці будуць іх дзеянні памятаць праз шэсцьдзесят год, і што скажуць. Яны проста вырагоўвалі свет «ад фашыскай гадзіны», пракладвалі дарогу да шчасця сваіх нашчадкаў.

Героізм не можа быць забыты часам. «Імя тваё невядома, подзвіг твой бессмяротны». І кожны раз уздыгнутае сэрца пад гукі «Свяшчэннай вайны». Геройства — кідаць сваё жыццё пад эшалоны, напраўляць свой самалёт на варожы аб'ект дзеля шчаслівага жыцця іншых, і проста выжыць, прайшоўшы франтавымі дарогамі. «Радзіма пра вас не забудзе». І мы таксама...

Чалавечы лёс сатканы з сустрэч і супадзенняў, з расстанняў і выпадковасцей... Вайна раскідала па зямлі, а час аддаліў ад нас тых, хто ваяваў тады, у 1944-ым — пад Ломжай, у 1945-ым браў Берлін...

Шмат з іх засталася там, у саракавых. Маладыя і прыгожыя, яны глядзяць на нас з пажоўклых фотаздымкаў. Радуюцца нашаму шчасцю.

А тыя, хто выжыў, сівыя ветэраны з медалямі, — сярод нас. У светлым мірным часе, пра які марылі, ідуць у бой. Радуюцца магчымасцям, якія маюць іх унукі, росквіту нашай маладой дзяржавы, прагрэсу чалавечых ідэй.

«У шпіталі кармілі добра і многа. Клапаціліся пра параненых. Там мне аперацыю зрабілі. У шпіталі сустрэў Дзень Перамогі. Сярод ночы прыбывае да нас урач. Радасны, віншвае. Па-рознаму рэагавалі: хто скакаў, хто плакаў. Святкавалі. Ну, я таксама рады быў, што Перамога, што дахаты вярнуся, што жывым застаўся.

А 19 мая 1945 года камісія вызначыла, што я «не годен к воінскай абавязнасці», так як быў прызнаны інвалідам 3-й групы. А мне было толькі 20 год...»

Дахаты прыехаў 2 чэрвеня 1945 года. Мне выдалі на два дні паёк і два талоны — паснедаць можна было ў любой сталойцы. Нас да Масквы медысцэра суправаджала (везла аднаго салдата без нагі), а потым мы самі ехалі. Прыехаў на мыліцах...

Дзень Перамогі — для мяне заўжды святы. Вып'ем, сп'яём, прыбаромся. Раней, калі жыў я ўсе былі, — збіраліся, усламіналі. На нашай вуліцы шмат хто ваяваў. А цяпер шмат каго не стала з іх. Памятаю, аднойчы выпала мне соткі садзіць на Перамогу. А я — не! Свята ж. Замяніўся. Мы, былыя франтавікі, ніколі не працавалі ў гэты дзень...

Цяпер жыць добра, ды няма калі. Пасля вайны было не дай Бог. Горш, чым на вайне. Трэба ж было ўсё адбудаваць. Мы паднялі калгасы, адбудавалі ўсё — задарма, не за грошы, а дзеля будучыні. Цяпер і пенсію даюць, і льготы. Я некалькі разоў у ветэранскім санаторыі адпачываў. Ветэранам усюды павага. Дзяржава пра нас дбае. А ўспомніш пра вайну, дык, здаецца, у сне прыдалося...»

Жыві доўга, стары салдат!

Ганна БАКУН,
студэнтка Акадэміі кіравання
пры Прэзідэнце
Рэспублікі Беларусь

Фотаздымак 1945 года. Злева — Ф.А. Барэль.

Споўнілася 80 год пісьменніку, чалавеку цікавага лёсу Аляксандру Пладунову. Нарадзіўся ён у 1925 годзе ў вёсцы Асмолавічы Рагачоўскага раёна. Вучыўся ў мясновай школе, затым у Рыскаўскай, дзе закончыў 8 класаў да пачатку Вялікай Айчыннай вайны.

Калі ў канцы 1943 года 3-я армія генерала Гарбатава завяршыла вызваленне былога Журавіцкага раёна, Аляксандр Пладунов у ліку іншых маладых хлопцаў быў прызваны на ваенную службу, стаў байцом 120-й гвардзейскай дывізіі. Аляксандр Сямёнавіч браў удзел у вызваленні горада Рагачова. У лютым 44-га, калі каля вёскі Вішчын Рагачоўскага раёна пачалося фарсіраванне Дняпра, Пладунов быў у першых шэрагах атакуючых, атрымаў раненне і апынуўся ў шпіталі. Пасля лячэння — зноў на фронце. З баямі прайшоў Беларусь, Польшчу, дайшоў да Патсдама. За мужнасць і героізм, праўдзены ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, Аляксандр Сямёнавіч узнагароджаны двума ордэнамі Чырвонай Зоркі, ордэнам Айчыннай вайны першай ступені, медалямі.

Пасля заканчэння Маскоўскага педінстытута замежных моў працаваў настаўнікам англійскай і нямецкай у школах Кармянскага і рагачоўскага раёнаў. У гэты час адбыўся яго дэбют як пісьменніка: Рагачоўская раённая газета «Камунар» і «Настаўніцкая газета» друкуюць яго творы.

З 1962 года і да выхаду на пенсію Аляксандр Пладунов працаваў у Мінскім інстытуце замежных моў, выкладаў іспанскую, стварыў падручнік іспанскай мовы для школ. Актыўна пісаў вершы, нарысы, апавяданні, перакладаў з іспанскай.

Творы Аляксандра Сямёнавіча друкаваліся ў газетах і часопісах, зборніках «Надзея», часопісе «Акно». У 1997 годзе выйшла з друку яго кніжка вершаў «Душе покоя нет».

Аляксандр Пладунов хоць цяпер і жыве ў Мінску, але не забывае сваю малую радзіму — кожнае лета наведваецца ў родную вёску Асмолавічы на Рагачоўшчыне, сустракаецца з чытачамі бібліятэж, журналістамі раённай газеты «Свабоднае слова», на старонках якой змяшчаюцца творы пісьменніка.

А ў гэтыя дні ў цэнтральнай бібліятэцы Рагачова працуе выстаўка твораў Пладунова, работнікі бібліятэкі знаёмяць чытачоў з яго жыццём і творчасцю.

Міхась СЛІВА

Сустрэча пакаленняў

Нядаўна ў Дзятлаве адбылася сустрэча-агеньчык жанчын — ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны і актывістак маладзёжнага руху Дзятлаўшчыны. Гэта была незабыўная падзея для прадстаўніц старэйшага пакалення, якое вынесла на сваіх плячах суровыя ваенныя выпрабаванні, і тых, хто сёння жыве пад мірным небам на зямлі, куды прыйшла 60-ая пераможная вясна.

Жанчын-ветэранаў, матуль воінаў-інтэрнацыяналістаў, дзядзят, запрошаных на ўрачыстасць, віталі старшыня Дзятлаўскага райвыканска Віктар Вільчык, старшыня райсавета жанчын Галіна Чура, сакратар райкама БРСМ Ірына Бельская.

У тым суровым 1941-ым сённяшнім сівым бабулям было столькі, колькі сёння гэтым дзядзяткам — 18-20 гадоў. Учарашнія школьніцы марылі вучыцца на аграномаў, настаўнікаў, дактароў. Але вайна ўсё перакрэсліла, вымусіла стаць абаронцамі Айчыны.

Марыя Пуйта, да прыкладу, збіралася стаць доктарам. Але... грывнула вайна. Замест белага халата дзядзятка напрула салдацкую гімнасіерку і абула боты.

Побач з ёй у зале — Марыя Льюбэнэка, удзельніца Сталінградскай бітвы. Многіх сваіх сябровак яна страціла літаральна за некалькі дзён да Дня Перамогі.

Ім, ветэранам, давлялося прайсці праз усе жахі мінулай вайны, адчуць усю горьч страт і радасныя пераможныя слёзы.

Былыя салдаткі і партызанкі пасля вайны самааддана працавалі на розных участках гаспадарчага і сацыяльна-культурнага будаўніцтва. Ім, прынамсі, было што расказаць маладым.

Іосіф ЗАЯЦ

Тутэйшы крытык сёння можа спадзявацца толькі на кароткатэрміную аўтарскую апрацоўку. Натрапіць ён, бывае, на што-небудзь спачувальна-апатымістычнае — скажам, у даволі суровым (нават паслядоўна нялітасцівым) лімаўскім апытанні (гл. нумар ад 18 сакавіка 2005 г.): “Наогул, нас чакае цудоўны “Век Крытыкі” — такога яшчэ не было”... А сучаснасць з рэальнасцю не падзяляюць ягонаў нядоўгай радасці — зазначаюць бесстаронна, што “літаратурная крытыка няўлоўна, несумясля, у сілу абставін, у сілу развіцця грамадства і прэсы ператварылася ў простую (часта недурную, заўсёды імклівую) інфармацыю пра навіны літаратуры” (М. Кундэра).

Ціхія мары, вялікія клопаты...

Мастацтвазнаўца, пісьменніца Галіна Багданава падчас выступлення на канферэнцыі “Журналістыка-2004” звярнула ўвагу на тое, што дзейнасць сённяшніх крытыкаў сутнасна амаль не адрозніваецца ад працы этнографу XIX стагоддзя. Аднаго колісь праводзілі інвентарызацыю твораў народнага мастацтва (“той ці іншы ўзор замалёўвалі, пазней фатаграфавалі, апісвалі, у лепшым выпадку, фіксавалі, як ён выкарыстоўваецца”); другія сёння фіксуюць тэкст, спрабуюць увесці яго ў кантэкст і, па меры здольнасцяў, папулярываць.

Верагодна, Век Крытыкі ў нас пачнецца тады, калі інфармацыйныя выпускі айчынных тэле- ды радыёвяшчання будуць пачынацца з анонса літаратурна-мастацкай перыядыкі. І кожны журналіст — хоцькі-няхочкі — станеца крытыкам. (Цалкам верагодна, што *тыпалагічна* ўсё будзе развівацца паводле “сцэнарыя”, які прымоўіў аднаму з лірычных герояў паэта-канцэптуаліста Дз. Прыгава: “...І будучее так неложна // Явіецца среди аллей // Когда его исчезнет должность // Среди осмысленных людей // Когда мундир не нужен будет // Ни кобура, ни револьвер // И станут братия все люди // И каждый — Миллионер”).

Між тым, ужо цяпер з’яўляюцца наступствы заляцанняў “найноўшага журналізму” да “пісьменніцкай крытыкі”. Адзінкавыя, але важкія. Так, колькі месяцаў таму “Мастацкая літаратура” накладала ажно ў дзве тысячы асобнікаў (маці плача па цяляці, дзеці — па аброчі) выдала кнігу “Эсэ, артыкулаў, дыялогаў” Уладзіміра Саламаха “Сусвет дабрыйні”.

На першы погляд, яна паласца якраз плёнам зборальніцкай, “этнаграфічнай” працы. Аўтар размеркаваў тэксты па трох раздзелах. У

першым — “Дзе пачынаецца літаратура” — побач з “дыялогамі”-гутаркамі (з А. Федарэнкам, Я. Касцюкоўскім, А. Казловым, В. Гардзеям, К. Цвіркам, Н. Гальпяровічам) змешчаны эсэістычныя нарысы “Кальска Купальні”, “Палессе... Вечная паэма”, альбо па шляхах Уладзіміра Караткевіча, “Кастальская крыніца Горак”, “Хата Уладзіміра Міхно”, а таксама “эскізы” да творчых партрэтаў У. Скарынікіна і У. Гаўрыловіча. Апошнія, дарэчы, з аднолькавай лагічнасцю можна было далучыць да тэкстаў другога (“Сусвет дабрыйні”) альбо трэцяга (“Ёсць светлы свет...”) раздзелаў, што ўяўляюць сабою адмысловы біяграфічны даведнік — “персонажычны” пупевалзіцель па сучаснай беларускай літаратуры. Адмысловы, бо абавязковасць кананічнага жыццяпісу (“нарадзіўся... вучыўся... працаваў... выдаў...”) успрымаецца гэткай данінай жанраваму рытуалу, а вось “унутра-ную форму” аповеда тут вызначае метад “суро-ва-лірычнага рэалізму”.

Звернем увагу на тое, што калі ў адных тэкстах аўтар рашуча адмяжоўваецца ад “бягучай крытыкі”, што, “ведаем, часам залежыць ад некаторых з тых, хто кіруе выданнямі, ад іншых асоб” (“Вялікія таксама людзі, або Пра што расказалі «Дзёнікі» Шамякіна”), дык шэраг іншых альбо акрэсліваюцца як рэцэнзіі (напрыклад, “Беларусь — апырышча духу...”), альбо набліжаюцца да іх (“Вядуць шляхі ўсе да людзей...”, “З вераю ў дабро”, “Праўда там, дзе народ” і інш.) па жанравых прыкметах. Тым часам аўтар “Сусвету дабрыйні” незаўважна апынуўся ў авангардзе найноўшай крытыкі, бо зробленыя ім разгляды кніг, літаратурныя партреты грунтоўна на рэфлексіі і

муруюцца ёю, яна тут і вызначальны прынцып аналізу, і галоўны метад, і, урэшце, асноўны аргумент:

“...З вышэйзгаданай кнігі Міколы Маляўкі таксама вынікае, што трэба ачысціцца душою і гэта зараз адна з важнейшых задач чалавека, адна з яго духоўных патрэб. Тут, мне думаецца, паэт зыходзіць са спрадвечнай народнай мудрасці. Не лішне ўспомніць: ніводнай добрай справы нельга рабіць з цяжкай душой, калі не хочаш сапсаваць справу гэту. (Можа, у гэтым і заключана разгадка многіх чалавечых бед, трагедый, катастроф, у тым ліку і чарнобыльскай?). Бытуе ж у нас паняцце — духоўны Чарнобыль... Такая думка ўзнікла ў мяне пасля прычтання верша “Пакланіся дню”. Яе пацвердзілі вершы “Звон пчаліны”, “Над начною іконаю”, “Будзе ранняя зима”, “Журавель” і інш. Знешне быццам далёкія ад названага” (“Сагрэць народ, сагрэць Айчыну”).

Наўмысна прыводжу цытату без выняткаў, каб чытач меў магчымасць скласці ўяўленне пра тэм і “тэмбр” роздумаў аўтара, у якім “біёграф” нярэдка перамагае і “крытыка”, і “лірыка”: “Назаўтра раніцою пазваніў мне Андрэй і, радасны, усхваляваны, сказаў: “Валодзя, я толькі што напісаў п’сьмо МАМЕ пра нашу ўчарашнюю дарогу...” (Наралзіўся Андрэй Федарэнка 17.01.1964 года ў в. Бярозайка Мазырскага раёна. І высветлілася мне ва ўсім гэтым мая логіка. І вялікая логіка прызайка Андрэя Федарэнкі, сапраўды вартага пісьменніка з яго, і не толькі з яго пакалення, менавіта ў гэтым «МАМЕ...» (“Празаік на фоне дарог...”). У. Саламаха бракуе прафесійнай крытычнай бесшэрымоннасці ў абыходжанні з тэкстамі ды іх стваральнікамі (цытуючы, напрыклад,

“даўнюю мініяцюру Янкі Брыля” ў згаданым эсэ, ён просіць прабацьчына ў Івана Антонавіча за тое, што цытуе, “не спытаўшы яго дазволу”). Затое клопату пра чытача ў яго неашчадна многа: “Бо, як пісаў класік грузінскай літаратуры Налар Думбадзе: «Там, дзе пачынаецца боль (маецца на ўвазе душэўны. — У.С.), пачынаецца літаратура»” (“...Там, дзе пачынаецца боль, — пачынаецца літаратура”).

Зрэшты, мера памятнага клопату залежыць ад аўдыторыі, якой адрасуецца “Сусвет дабрыйні”. Калі першы тэкст зборніка — “Кальска Купальні” — прызначаны для “юных сяброў”, дык нярэдка згадка самога сп. Саламаха і ягоных суразмоўцаў —

а) пра тое, што кнігі адных гадамі ляжаць у выдавецтве, а “за гэты ж час некаторыя калегі выдаліся па 2—3 разы”;

б) пра незабыўнасць правінцыялізму (у тым ліку — “сталічнага”);

в) пра адносную дабрыйню найбліжэйшага наваколля —

выдавочна разлічаны на досвед сталега чалавека. (У мяне ж няма падстаў палазваць шыра-эмацыйнага аўтара ў тым, што ён між радкоў прыхваваў спагаллівае “Радзі вітаць вас у дарослым свеце, юныя сябры!..”).

Праца У. Саламаха асацыюецца з выданымі першых асветнікаў-эніцыклапедыстаў, дзе дакладнасць нітавалася з фантазіяй, рацыяналізм — з ідэалізмам, абазнанасць — з дзіўчай цікаўнасцю. Яму, бадай, удалося тое, на што многія ягоныя калегі доўга наважваюцца, ахвотна і падрабязна апавядаючы пра “творчыя планы”, але звычайна так і не адважваюцца зрэйсніць. “Сусвет дабрыйні” аслужаны на запатрабаванасць шырокай чытацкай аўдыторыі — і тымі, хто засвойвае што б там ні было толькі ў зямлянай форме, і тымі, хто анекдот распыфармуе выключна як алегорыю маральнага імператыву. Калі ж дабрыйня раптам сапраўды запануе ў сусвеце, нават пагрозу падобнага таталітарызму мы, калі верыць гістарычнаму вопыту і маладым пазтам (напрыклад, Веры Бурлак), тут адолеем — лёгка:

Прывязалі мне руку да нагі,
Але вельмі добрыя людзі.

Не ка нехта блазі!

А ад добрых — няхай ужо будзе!

Ірына ШАЎЛЯКОВА

Побач з «Настаўнікам» — «Шкаляр»

Нядаўна ў Беларускім дзяржаўным педагагічным універсітэце імя Максіма Танка адбыўся семінар для рэдактараў студэнцкіх выданняў, падчас якога былі абмеркаваныя праблемы студэнцкай тэматыкі ў СМІ, вопыт і перспектывы адпаведных выданняў. Унікальнасць мерапрыемства ў тым, што яго ініцыяваў студэнцкі актыв. У семінары прынялі ўдзел прадстаўнікі цэнтральных, рэгіянальных выданняў, а таксама выданняў грамадскіх аб’яднанняў.

Адлюстраванне ў сучасных СМІ студэнцкай тэматыкі з’яўляецца значнай праблемай. Клопаты і здабыткі гэтай сацыяльнай катэгорыі не заўсёды становяцца вядомымі шырокаму колу чытачоў. Мала матэрыялаў, якія аналізуюць сацыяльныя праблемы студэнцтва, — падкрэсліла прарэктар па вучэбнай, выхаваўчай і сацыяльнай працы БДПУ Святлана Копцева. Паводле яе слоў, у многіх ВНУ краіны працуюць студэнцкія выданні, але чытацкая аўдыторыя надзвычай абмежаваная. Большасць такіх выданняў не мае дзяржаўнай рэгістрацыі, што

таксама выклікае шэраг праблем. Тым не менш, гэтыя СМІ не толькі адлюстравваюць студэнцкае жыццё, але і з’яўляюцца непасрэдным голасам студэнтаў, выяўляюць іх пазіцыю як па пытаннях развіцця сістэмы вышэйшай адукацыі, так і сацыяльна-эканамічнай сферы.

На сённяшні дзень у БДПУ выдаюцца газеты “Настаўнік” (тыраж — 1000 экзэмпляраў), “Шкаляр” (299). Таксама выходзяць студэнцкія выданні: “Абзац” факультэта беларускай філалогіі і культуры, “Кліо” гістарычнага факультэта, “Газета” матэматычнага, “Псі +” — факультэта псіхалогіі і іншыя. Паспяхова дзейнічаюць рэдкалегіі выданняў насценнага друку факультэтаў і інтэрнэнтаў. “У БДПУ сфарміравалася добрая журналістычная творчая галіна, якая ўзбагачае сябе ў прафесійным і асабістым плане, паколькі без асабістага развіцця і сталасці не можа быць добрага журналіста”, — упэўнена Святлана Копцева.

Пераважная большасць матэрыялаў, звязаных са студэнцкай тэматыкай, перыядычна друкуецца

на старонках цэнтральных СМІ. Сярод іх — “Звязда”, “Настаўніцкая газета”. Шмат падобных публікацый змяшчаюць маладзёжныя газеты (“Знамя юности”, “Чырвоная змена”, “Раніца”), а таксама рэгіянальная прэса. “Мы вельмі задаволены пазіцыяй літаратурна-публіцыстычнага выдання “Літаратура і мастацтва”, — падкрэсліў старшыня Студэнцкага савета БДПУ, галоўны рэдактар выдання “Шкаляр” Раман Дапіра. — Прыемна адзначыць, што на старонках “ЛіМа” з’яўляецца шмат публікацый, прысвечаных маладзёжным праблемам і, у прыватнасці, падборкі літаратурных твораў студэнтаў і выпускнікоў нашага ўніверсітэта”.

Зараз, ідзе працэс пашырэння інфармацыйнай прасторы нашай краіны. Паспяхова дзейнічаюць як спецыялізаваныя прафесійныя, так і выданні, прызначаныя для пэўнай сацыяльнай групы. І разам з тым, адсутнічае агульнанацыянальнае выданне, прызначанае студэнцтву, — заявіў Раман Восіпавіч Дапіра. Паводле яго слоў, гэта выкліка-

на шэрагам прычын. Па-першае, асноўны корпус газет і часопісаў для школьнікаў і моладзі быў заснаваны яшчэ ў савецкія часы. Па-другое, акрамя дзяржавы ў асобе Міністэрства інфармацыі і Міністэрства адукацыі яно павінна апякацца адпаведнымі грамадскімі структурамі. Па-трэцяе, у грамадстве не існуе агульнапрынятага грунтоўнага падыходу да вызначэння самой катэгорыі студэнцтва. Зразумела, што стварыць такое выданне ў маштабах краіны рэальна толькі пры ўмове шырокай падтрымкі гэтай ідэі ўсім суб’ектамі, здольнымі аказаць адпаведны ўплыў.

Гэта праблема падштурхнула да стварэння ўласных студэнцкіх СМІ фактычна ў кожнай ВНУ краіны.

Агульнаўніверсітэцкая газета “Настаўнік” мае недастатковы аб’ём. “Таму мы вырашылі аднавіць дадатак “Шкаляр”, які выходзіў на старонках “Настаўніка” больш за 10 гадоў. А цяпер, дзякуючы нашым намаганням, створана асобнае штомесячнае выданне”, — адзначыў Раман Дапіра. Газета “Фізічны факультэт” —

адно з паспяхоўных выданняў з пункту гледжання вёрсткі. Зараз БДПУ ставіць перад сабой задачу стварэння адпаведных СМІ на іншых факультэтах. Ужо праведзены перамовы з факультэтам прыродазнаўства. Акрамя таго, супрацоўнікі ўніверсітэта спрабуюць стварыць асобнае выданне для актыву студэнцкага гарадка, паколькі даволі насычаную тэматыку немагчыма адлюстравваць толькі на старонках “Шкаляра”.

На сённяшні дзень толькі гэта газета і “Абзац” валодаюць тымі кадрамі, якія можна назваць будучымі журналістамі. Між тым, супрацоўнікі БДПУ лічаць, што творчы актыв студэнцкіх выданняў — гэта неабавязкова прафесіяналы, а перш за ўсё людзі, якія маюць пэўныя журналістычныя здольнасці. “Для нас важнай праблемай застаецца рэдагаванне матэрыялаў. Узровень факультэцкіх выданняў вымагае лепшага. Адна справа — вычытаць карэктурку і зусім іншая — сапраўднае рэдагаванне”, — заўважыў Раман Дапіра.

Акрамя таго, у межах семінара ладзіць “круглы стол”, дзе абмяркоўваліся перспектывы супрацоўніцтва. Адылася і прэзентацыя студэнцкіх выданняў.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

Паклікала трагедыя...

У паэзію Вячаслаў Дашкевіч не ўвайшоў, а, можна сказаць, уварваўся са сваёй кніжкай вершаў "Загадка Атлантыды", як урываецца ў атмасферу метэарыт, пакідаючы за сабой бліскотны след. Многім чытачам, у тым ліку і мне, запомніўся верш, дзе гаворыцца пра тое, як вазакі вязуць зімой аўсяную салому. Здаецца, не напісаны, а выразаны на дрэве малюнак у апошняй строфе: "І я за гэтымі вазамі іду, нібы за абразамі. Іду — і слёзы на вачах, іду — і вечар на плячах". Радок пра "слёзы на вачах" у нейкім сэнсе стаўся прарочым.

Трэба сказаць, што "Загадку Атлантыды" крытыка сустрэла прыязна. У друку неўзабаве з'явілася некалькі новых яго твораў, і — на гэтым паэт змоўк. Думалася, што маўчанне гэта часовае і выклікана выпадковымі абставінамі.

Але прайшло дзесяцігоддзе і нават больш, а паэт маўчаў. Ён заняўся сацыялагічнымі даследаваннямі, пісаў публіцыстычныя артыкулы. Многія не сумняваліся, што В. Дашкевіч развітаўся з паэзіяй назаўсёды. Той-сёй гаварыў, што для таго, каб ён вярнуўся ў літаратуру, патрэбны нейкі ўнутраны штуршок, значная падзея ці з'ява. Падзея адбылася, але такая, што стала для паэта жыццёвай трагедыяй. У аўтакатастрофе загінулі яго дачка з унучкай і сваякі.

Нешта праз месяц ці два ці тры пасля гэтай катастрофы мы выпадкова сустрэліся з ім каля Дома прэсы. Пры ўспаміне пра аўтакатастрофу вочы яго напоўнілі пякучай расой, губы задрыжэлі, ён прызнаўся: што час для яго ідзе так, што ён помніць кожнае імгненне, а думкі сталі важкімі, пакутнымі і працяглымі. Інстынктыўна я параіў яму запісаць гэтыя балючыя думкі на паперы ў выглядзе вершаваных радкоў. Ён, як мне здалася, ажывіўся, падзякаваў за парад, і мы развіталіся.

А яшчэ праз нейкі час на старонках "ЛіМа" я сустрэў падборку вершаў Вячаслава Дашкевіча і прачытаў, што называецца, не пераводзячы дыхання. Кароценькія вершы, якія складаюцца з адной-дзвюх строф, а

два самыя большыя выснаваліся і выткаліся з трох, падобныя да запісаў у дзённіку ці бланкоце, альбо зачосаў ці глыбокіх засечак на баравых саснах, прымусілі спыцца, засяродзіцца. У іх мелася паэзія высокай пробы і глыбокі, неўтаймоўны душэўны боль.

Зрэшты, нізка вершаў чымсьці, магчыма, унутраным гучаннем, рытмічнай разнастайнасцю, рэзкімі пераходамі ад трагічнай тэмы да філасофскага роздзума нагадвае музычны твор — трагічную кантату ці араторыю. Здзіўляе тое, што з гэтымі нізкімі вершамі з боку вершы дзе-нідзе выглядаюць нават крыху каструбатымі, не да канца адшліфаванымі, як гэтага хацелася б некаторым паэтычным снобам. Між тым, гэта ніколі не зніжае іх вабнасці, не замінае значнасці і таму ўнутранаму сілавому полю, якое аказвае на кожнага з нас магічнае і непаўторнае ўздзеянне.

Першыя дзве строфы, якімі адкрываецца нізка вершаў, — гэта своеасаблівы ўступ ці, хутчэй, прэлюдыя альбо уверцюра, якая адразу настройвае на драматычны лад, прымушае насцярожыцца і зразумець: гэта не тыя вершы, што прывыклі "словам вуха лашчыць". У дзвюх пачатковых строфах адчуваецца прысутнасць балючай споведзі, якая ідзе з артэзіянскіх глыбін спакутанай чалавечай душы, нібы паэт гаворыць з кожным з нас адзін на адзін: "Жыццё ішло. Халала розных бедаў. Аднак я да канца сябе не ведаў. І вось, калі ўчарнела раптам сонца, душу

сваю спазнаў да донца".

А якім трагізмам і драматызмам пранізана кожнае слова і радок у другой строфе: "Няма дачкі. І прыгажуні ўнучкі. Каго возьму на ручкі?... Падкіну аж да самай столі?... Мяне няма. І не было ніколі". Выснова гучыць алагічна. Але хто не ведае, што алагічнасць у паэзіі — адзін з прыёмаў, які дапамагае больш ярка і выпукла сказаць паэту пра тое, што хвалое і трывожыць яго.

Наступны невялічкі верш з дзвюх строф можна смела назваць баладай. Удалае спалучэнне казачнага і жыццёва-зямнога, абстрактнага і прадметна-зрокавага дае плённы паэтычны сімбіёз і не можа не зачараваць самага прыдзірлівага чытача.

У той жа рытмічнай і размоўна-бытавой інтанацыі гучыць і другая, заключная, строфа: "Ды нічога... Затое дрэўца расце святое. Год-другі пратрымаюся, райскіх яблык мо дачкаюся". Хто не адчуе, што ў гэтых зноў жа простых і няхітрых радках прысутнічае нейкая невытлумачальная магія! Дык у чым жа яна заключаецца, як удалася паэту прыцягнуць нашу ўвагу, напісаць і сказаць так, нібы гэтыя словы, што бяруць за душу, кранаюць яе, належыць і нам, чытачам? Магчыма, справа ў тым, што В. Дашкевіч умела расстаўляе лагічныя акцэнтны, спалучае ўзвышанае, паднебнае і праязічнае, зямное.

Як натуральна, свабодна і задушэўна гучыць радкі: "Ягад чырвоных паўнютка. Пойдзем у лес, Анютка. Ты сама назбіраеш вядзерца. Зверху я пакладу сваё сэрца". Апошні радок — своеасаблівы пражэктар, што высвечвае папярэднія радкі, напаяе іх бацькоўскай цеплынёй і ласкай не толькі да роднай дачушкі, але і да самой прыроды, якой, відно, захаплялася дзяўчынка.

Вершы В. Дашкевіча простыя, без фармальнага наватарства. Але ў іх маецца філасофскае разважанне пра жыццё і смерць, цану зямнога існавання: "Воран трыста гадоў на зямлі гасціць. А хто з нас гатоў яму пазайздросціць?". Умее паэт сказаць пра годнасць чалавека, пра тое, да якога маральнага падзення ён можа дайці: "Скажыце, якая сцяра вам памяць па самыя плечы адсекла?"...

У заключэнне хочацца сказаць: Вячаслаў Дашкевіч вярнуўся ў паэзію, як вандроўнік з вялікага кругасветнага падарожжа, якое зрабіў пешшу. Яго нельга параўноўваць з сучасным круізмам, што робіць на камфартабельных суперпараходах. Вяртанню ў паэзію нельга не парадавацца. Але было б крайнім цынзізмам адначасова не пашкадаваць і не адзначаць, што прычынай гэтаму звароту сталася трагедыя. А што тычыцца нізкі яго вершаў, змешчанай у "ЛіМе" і "Полымі", дык па сваіх мастацкіх якасцях яны варгыя цэлай паэтычнай кніжкі.

Васіль МАКАРЭВІЧ

З а межамі нашай краіны жыве і працуе нямала таленавітых паэтаў і празаікаў, якія родам з Беларусі, і, несумненна, заслужваюць да сябе самага ўважлівага стаўлення. Адзін з іх — Санкт-пецярбургца Іван Сабіла. Нарадзіўся ў Мінску, а на ягоным творчым рахунку нямала кніг, выданых у Маскве і Ленінградзе. Дасягнуўшы вялікага поспеху ў жанры апавядання, ён разам з тым хораша заявіў пра сябе і як аўтар некалькіх апавесцяў. Раман жа І. Сабілы "Открытый ринг" стаў з'явай у рускай прозе, якая не толькі не страчвае сваіх рэалістычных традыцый, а і актыўна выступае супраць дэмаралізацыі грамадства. Па дакладным вызначэнні яшчэ аднаго вядомага Санкт-пецярбургскага пісьменніка Віктара Крэчатава,

Без каранёў зробішся межнім

"па сутнасці, раман з'яўляецца прамым эстэтычным і маральным працягам усёй творчасці Івана Сабілы".

Менавіта за гэты твор аўтар стаў лаўрэатам прэстыжнай літаратурнай прэміі, што носіць імя выдатнага рускага пісьменніка-рэаліста Фёдара Абрамава. Раман "Открытый ринг" значна яшчэ і тым, што, маючы аўтабіяграфічны характар, ахоплівае жыццё (у тым ліку літаратурнае і калітаратурнае) на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў, а сам пісьменнік паўстае літаратурна-патрыётам, якому ў аднолькавай ступені неабякава тое, што адбываецца ў краіне і з блізкімі яму людзьмі.

Паэзія жыцця сутыкала І. Сабілу з рознымі людзьмі. Пра адных у яго засталіся прыемныя ўспаміны. Іншых успрымаў крытычна, адчуваючы, што яны няшчырыя. З пагардай ставіўся да тых, каму даў дакладнае вызначэнне — "межнякі". Гэтыя людзі знаходзяцца, як кажуць, паміж берагамі, але больш імкнуча да супрацьлеглага ад Радзімы.

У рамана Іван Сабіла раскрывае ўсю паднаготную межнякоў. Пачынаючы ад "літаратурных беспрызорніков", якія "почти все молились на Запад и ожидали от Запада благ в виде публикаций в тамошних малотиражных русских изданиях или хотя бы упоминания в радиоголосах, что они -де существуют..." да больш "махровых" дысідэнтаў, якія набылі моц ў час перабудовы.

"Открытый ринг" — раман бескампрамісны і ў тым сэнсе, што аўтар не баіцца сказаць усю праўду таксама пра сябе. За крыху іранічнымі заўвагамі тыпу: "если и есть у меня какой-нибудь талант, то это талант наживать себе врагов" ці "моя жизнь вместе с жизнью моей страны продолжалась" паўстае тая аўтабіяграфічнасць, якая, нічога не хаваючы і нічога не адмаўляючы з асабістага жыцця апавядальніка, падштурхоўвае яго і да скрупулёзнага ўзнаўлення стасункаў з іншымі людзьмі.

У правільнасці выказвання В. Крэчатава, што раман "Открытый ринг" "з'яўляецца прамым эстэтычным і маральным праця-

гам усёй творчасці Івана Сабілы", упэўніваецца, калі знаёміцца з ягонай новай кнігай прозы "От неба до земли", што пабачыла свет пазалетас у выдавецтве пісьменнікаў "Дума", якое працуе ў Санкт-Пецярбургу. Гэта — свайго роду выбранае, бо поруч з новымі творамі тут знайшлося месца і напісаным раней. Пры тым выбранае, што складаецца як з апавяданняў, так і з апавесцяў.

І. Сабілу цікавіць "маленькі чалавек", бо сённяшнія "маленькія" людзі — па сутнасці маральна непаўнацэнныя. І гэта пры тым, што сярод іх сустракаюцца далёка няпростыя характары, як, напрыклад, у апавяданні, недвухсэнсоўна названым "Мода на маленькіх".

І іншых творах, прадстаўленых у кнізе (а гэта апавяданні "От земли до неба", "Необитаемый остров", аповесці "Показательный бой" і "Большой розыск") І. Сабіла прытрымліваецца свайго пастаяннага правіла: знаходзіць уласнага героя, дасягаючы пры гэтым нязменнага поспеху. Адначасова ён пашырае жанравыя межы сваёй прозы, пра што сведчыць аповесць "Большой розыск", у сюжэтную канву якой удала ўпісваюцца элементы фантазмагорыі, містыкі.

Слушнае і такое меркаванне В. Крэчатава: "Іван Сабіла належыць да тых пісьменнікаў, якія набраліся моцы яшчэ да вялікай рэстаўрацыі капіталізму. У яго акружэнні можна назваць такіх пісьменнікаў, як Радзій Пагодзін, Глеб Гарышын, Яўгеній Кутузаў, Валеры Папоў, Віктар Канецкі, Мікалай Каняеў. Аляксандр Скокаў. Усё гэта імёны, якія складаюць красу ленынградска-пецярбургскай прозы апошніх двух дзесяцігоддзяў. У гэтай пляядзе Сабіла з'яўляецца прыкметнай фігурай".

Зарэкамендаваў сябе І. Сабіла і як выдатны публіцыст, нястомны грамадскі дзеяч. Ён пастаянна знаходзіцца на "адкрытым рынку", калі неабходна, не зважаючы ні на што, прытрымлівацца праўды. Той праўды, якой вычুলі яго з маленства.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

Май 1945-га

Ён нёс на свеце ранак новы,
Ператвараў у яву сны, —
Зялёны, сіні і барвовы —
Тры колеры ўсвятляў вясны.

Быў час нялёгка, невыносны,
Калі ля Волгі бой вялі.

Мінула шмат і зім, і вёснаў,
Пакуль мы на Берлін пайшлі.

І вось разнёс Ён птушак спевы
Па зеляніне траў, імхоў.
Здавалася, што самі дрэвы
Бліжэй прыльнулі да шляхоў.

Ён прагучаў у звонкім гудзе
Вясны над кожнай стараной:
“Не парушайце міру, людзі,
здабытага т а к о й цаной!”

І ад нябёс, удаль прасцёртых,
Святло ішло палям, лясам, —
А на зямлі жывых і мёртвых
Ахрышчаў Усявышні Сам.

Калі ўжо ніякай каманды
Не падаваў камандзір,
А сам быў скамандаваць рады:
“Ўставайце, сябры! Настаў мір!”

О, колькі было адаслана
Лістоў у сваю старану,
А колькі раптоўна, спантанна
Прыснілася сноў за вайну!

Байцоў скіравала дарога
Да вёсак сваіх, гарадоў...
Вось так узышла Перамога
Зароў з крываваых гадоў.

Рубеж звароту

У час палётаў
Гэтыя два словы
Ад лётчыкаў мы чулі ўжо не раз.
Ды вось жыцця
сягонняшняга ўмовы
У дзень мінулы
Зной вяртаюць нас.

І не таму,
Што там было нам лепей
Жыць, працаваць
І дыхаць спакайней.
Як Хоцімск для мяне,
Камусьці Лепель,
Ці Слуцк
Бліжэй заўсёды і радней.

Прыгадваю я знойку
Тую роту,
З якой паўсвета
Па зямлі прайшоў.
І самым лепшым
Рубяжом звароту
Быў для мяне той,
Што прывёў дамоў.

У кожнага ў душы
Жыцця ёсць сіла,
Не ўпісаная ні ў адзін закон:
Да той зямліцы,
Што цябе ўзраціла,
Ісці жыццё ўсё,
Да апошніх дзён!

Дарога дадому

Салдат на вайне дні і ночы
Па дому свайму сумаваў.
І толькі, напэўна, аднойчы
Без смутку з акапа ўставаў.

Далёкіх тых дзён не забываю.
І часта пра іх мне нагадвае сон.
Мяне акрыляе 9 мая —
У зорках, ракетах нябёс парасон.

Успаміны

Што ні год — недапітая чаша,
Сівізна не шкадуе мяне.
Адчуваю гадоў паклажу
На руках і на спіне.

Не люблю я няшчырага слова
І характар маю круты.
Я бываў у баях суровых
І да дружбы пракладаў масты.

Я з сябрамі рваў дрот калючы
Пад абстрэлам на перадавой.
Мы — салдаты — народ жывучы —
Кінь нам кліч — і пастанем у строй.

На дарогах жыццёвыя міны
Мне падкладваў няўмольны лёс.
Адгукуюцца успаміны
Болей сэрца, гнятлівасцю слёз.

Лёс каваў я зброяй і адвагай...

Боль узяў мяне ў палон трывала,
Урачы з ім уступілі ў бой.
Я магу зрабіць яшчэ нямала,
Быць хачу на перадавой.

Я — салдат гвардзейскае закваскі,
Замяць веку у мой твар мяла.
У жыцця я не вымольваў ласкі,
Крых не браў з ягонага стала.

Лёс каваў я зброяй і адвагай,
Пераможным крочыў бальшаком.

Сорак пяты. На сцяне рэйхстага
Гнеўна распісаўся я штыком.

Вайна яшчэ была ваўчыцай.
Край родны! Сустрэўся з табой.
Я мыйся халоднай вадзіцай,
Я крочыў тваёю зямлёй.

З вайны я вярнуўся дадому,
Я зведаў нямала ў жыцці,
І я ператрэсваў салому,
Каб зерне якое знайсці.

Мясіцыны мае дарагія!
Пра вас я няспынна пішу.
Не вабяць краіны другія,
А вас я у сэрцы нашу.

Паўлюк ПРАНУЗА

9 Мая

Калісьці з сябрамі ішоў на Еўропе.
Бамбёжка. Асколкі. Танкавы гул.
На снезе я спаў у зямлянках, акапах,
А сёння на ложку заснуць не магу.

Майго маленства час галодны.
За хатай рвалі лебяду,
Ляпілі праснакі з гнілушкі,
З вадоў глыталі мы бяду
З пасляваеннае кадушкі.
Каб вырас колас — барану
Мы на сабе вясной цягалі,
Удовы лёс свой і вайну
Праз слёзы ноччу пракліналі.
Прайшлі адчайныя гады,
Забыты горы і пакуты,
Ды толькі вечна маладым
Застаўся наш вялікі смутак.

Ён так хацеў...

Памяці паэта М. Сурначова

Ён так хацеў,
Ён так хацеў
Да жыць да перамогі,
Нібы на крылах
Ён ляцеў
Да роднага парога.
Хацеў на рэчку
Паглядзець,
Абняць сваю
Матулю,
З любімай
Ціха пасядзець,
З той, што да сэрца
Туліць.
Ды ён з байцамі
Не дайшоў
Да самага Берліна,
Ён смерць сваю
Ў баях знайшоў —
Няма ў матулі
Сына.
Ды ён жывы,
Ён не памёр,
Жывыя яго
Вершы.
Іх чуе
Рагачоўскі бор
І Днепр
Іх слухаў першым.

Мікола СТАРЧАНКА

Вашы слёзы — веліч Перамогі

Плакалі ў дзень свята ветэраны
Моўчкі каля брацкае магілы,
Памыць растрывожвала ім раны,
Надавала новыя ім сілы.
Плачце, плачце, хіба гэта сорам,
Вашы слёзы — веліч Перамогі,
Ім зіхцець, нібы тым яркім зорам,
Што ідуць з нябеснае дарогі.
Глянёце, як сягоння край красуе,
Як смяюцца звонкім смехам дзеці,
Як гуляе і наўсцяж прасуе
Жыта маладое цёплы вецер.
Вы свайго жыцця не шкадавалі,
Каб для нас свяціла ярка сонца,
У баях свабоду адстаялі,
Мы ўдзячны вам за ўсё бясконца.
Маладыя праўнікі і ўнукі
Сёння у паходзе ўсенародным,
Эстафету вашу ў свае рукі
Узялі, жывуць жыццём свабодным.

Прайшлі адчайныя гады

Не помню, у якім кіно
Скарынку з лёдам грыз палонны
Баец. Было гэта дайно —

У цёмных бязмесавяных ночы на ўскодзе, нізка над далёкім лесам, пачалі ўнікаць танюсенькія бліскаўкі, падобныя на кароценькія, чырванаватыя і белыя, нітачкі. Яны нячутна ўспыхвалі, крыжваліся, потым на нейкі час зніклі і неўзабаве зноў мільгацелі ў чарноце неба. Пад раніцу, калі трохі шарэла, іх не было відаць.

Першым у вёсцы гэтыя агнявыя нітачкі-бліскаўкі прыкмеціў гаспадар хаты, у якой мы жылі ў бежанцах, аднавокі Павел, мужчына гадоў за сорок. Як інваліда, яго не ўзялі ў армію ў сорок першым, і ён ціха жыў удваіх з жонкай. Дзяцей у іх не мела. Вёска, тры паралельна размешчаныя ўздоўж брукаванкі пасёлкі, ашалела, і людзі баяліся, што пры адступленні немцы спяляць яе.

Павел звечара займаў назіральны пост на агародзе за хлявом, садзіўся на акораныя бярны, якія перад вайной прывёз на сенцы, і пільна ўзіраўся ў цемь.

— Сёння быгта бліжэй сталі, — гаварыў ён мне, сямігадоваму хлопчуку, дрыготкім ад радасці і нецяярпення голасам. — Так, Сеўка, хутка чырвоныя прыйдуць, фронт ужо блізка стаіць. Тады паедзеце ў сваю вёску.

З расказаў маёй маці Павел ведаў, як немцы вывозілі нас у бежанцы. Слотнай майскай раніцай людзі прачнуліся ад рову вялізнай нямецкай машыны з крытым брызентам жалезным прычэпам. Яна цяжка прапаўзла па раскідлай ад дажджу вуліцы, спынілася каля шляху. Уздоўж платоў стаялі пахмурныя, з вінтоўкамі за плячыма немцы, нікога з двароў не выпускалі, нават па валу да калодзежаў. Ніхто не ведаў, што будзе.

Паліцаі прайшлі па хатах, загадалі ўзяць з сабой харчы, адзежу і павялі людзей у канец вёскі да шляху, пасадзілі ў машыну і ў прычэп. Жанкі ціха плакалі, думалі, што вязуць у які лагер. Пясчаны шлях змяніла вузкая брукаванка. Спыніліся каля вялікай вёскі, і людзі ўздыхнулі з палёгкай — хоць як, але будуць жыць. За шашой, укапаныя да сярэдзіны ў зямлю, стаялі два бункеры, каля іх хадзілі людзі ў нямецкай форме, але размаўлялі па-руску. Немец, які суправаджаў машыну, па-нямецку загадаў ім развесці бежанцаў па хатах. Так мы трапілі да Паўла, які сам запрасіў маці з намі, дзецьмі, пажыць у яго...

У той вечар мы з Паўлам сядзелі да паўночы, шкавалі за далёкімі бліскаўкамі. — Заўтра выкапаю на сотках зямлянку. — Павел сказаў ціха, бы сам сабе. — Са Старога Сяла, мабыць, удараць, там вышэй мясціна, лацвей будзе. Толькі балота замінае, дык пасярод гаць, пройдуць.

— А гэтыя, што ў вёсцы стаяць, у нямецкай форме, а размаўляюць па-руску? — спытаў я. — Яны што, не немцы?

— Не немцы, самі казалі, што рускія, з-пад Арла ідуць з нямецкай франтавай часткаю, — сур'ёзна, як даросламу, патлумачыў Павел. — Уродзе тылы іхнія ахоўваюць, на перадавую іх не пасылаюць, бо не давяраюць. А адзін, быццам Пятром клічуць, упадабаў Любу Васілёву, во, насупраць жыве. Мо бачыў, увечары на лавачку мілуецца. Дык казаў, што здурю ўлез у той мундзір, ледзь не здох у лагеры палонных. Меркаваў здацца нашым, ды немцы пільна за імі сочаць. Казаў шчэ, што цяпер здасца, страляць не будзе. Быццам не маніць, хлопец ціхі, бяскрыўдны.

Пасядзеўшы крыху, Павел устаў, неяк прыцішана, лёгенька ўздыхнуў, папхнуўся ў хату, на хату кінуў:

— Колькі людзей пакарабціла вайна, а колькі ў зямлі ляжыць... Якія яны, чырвоныя, я не ведаў. Немцаў за тры гады пабачыў шмат: і з вінтоўкамі, і з кароткімі чорнымі аўтаматамі, іх ачарак, ростам вышэй за мяне, іх машыны са страшным гулам, а вось чырвоных — не.

Раніцай Павел выкапаў неглыбокую яму, накрыв яе дзвярамі ад хлява, зверху насыпаў зямлі. Пакінуў нешырокі, як уціснуты чалавеку, лаз, прыцягнуў абярэмак саломы і падушку. Растлумачыў, што пры абстрэле лаз трэба затыкаць падушку: гарачая куля захрасне ў пер'і.

Бліжэй да абеду паліцаі забегалі, замітусіліся. Адны занялі пазіцыі каля дарогі, дзе былі выкапаны неглыбокія акупчыкі, чалавек дзясц з вінтоўкамі папхнуліся да балота, заляглі паабалат гаці. Павел у гэты час стаяў на двары, убачыў сумятню, захвалюваўся, ажно пабялеў з твару. Загадаў усім шыбаваць да ямы, апошнім уціснуўся ў лаз, заткнуў дзірку падушкай, сціснана ўздыхнуў.

Хвілін дзясц сядзелі ў цямноце. Міна-

мётны стрэл ударыў нечакана, было чуваць, як міна з глухім шаласценнем праляцела над вёскай, глуха вухнула далей, відаць каля шашы, дзе паселі паліцаі. За ёй другая. Больш стрэлаў не было. Мабыць, наступаючыя давалі сігнал вясцоўцам, каб зашываліся куды далей:

— Ух, хутка ўжо, — Павел ажно задыхнуўся ад радасці вызвалення, хаця і хваля-

Алесь ДЗЯТЛАЎ

Праз тры дні пасля вызвалення

Апавяданне

ваўся і трывожыўся. — Счас яны ім усыплюць. Хаця б якая дурная міна не заляцела.

Наверсе забушавала частая страляніна. Рэзка шпокалі адзіночныя стрэлы з вінтовак, рэзалі паветра кулямётныя чэргі, а найбольш трашчалі аўтаматы, раз-пораз білі мінамёты.

Неўзабаве ўсё сціхла. Павел выпягнуў падушку, асіярожна, з нецяярлівасцю вызірнуў наперак, радасна ўсклікнуў:

— Паліцаі ўцякаюць! А колькі чырвоных, поле ўсё шавеліцца, ідуць у поўны рост!

Самлела выпаўз з лаза, атрос штаны ад зямлі, зняможана-чакальна вызіраў набліжэння нашых байцоў. З боку балота раптам застакатаў аўтамат, Павел ад неспалзеўкі неяк бокам, няўклюдна ўпаў у разору, і ў гэты момант куля джвікнула над галавой — стралялі, відаць, з балотнага кустоўя. Да Паўла, нягледзячы на абстрэл, кінулася жонка, якая з ямы ўбачыла, што муж зваліўся, схілілася, завойкала, але ён яе заспакоіў:

— Жывы, не палохайся, у кустах паліцаю дабіваюць, а тыя адстрэльваюцца. Адна дурніца-куля ледзь не зачэпіла.

Павел прыпадняў галаву над бульбай, зірнуў у той бок, дзе стакатаў аўтамат. Наш аўтаматчык у пілотцы, прыпаўшы на адно калена, біў і біў кароткімі чэргамі па кустах, не шкадуючы патронаў. Там раптам узняўся паліцай, падняў угору рукі, нешта выкрыкнуў, але аўтамат кораченька, суха прастрачыў, чалавек апаў на дол.

Аўтаматчык скочыў у балота, выпягнуў на сухое дзве нямецкія вінтоўкі, пілоткай выпер з твару пот. Да яго падбеглі яшчэ трое. Адзін, пажылы, каржакаваты мужчына, закінуў за плечы вінтоўкі забітых.

Учатырох яны стомлена пабрэлі па жыце да вёскі. Не ведалі салдаты, што за дзясц крокаў ад іх у склычаным жыце ляжыць паліцай. Вайскоўцы набліжались да Паўла, які яшчэ не адзіўся ад страху і сядзеў на ўтравелай мяжы каля самага жыта. Цяжка шархочучы ботамі па склычаных сцяблінах, яшчэ не асмяглыя ад сутычкі з паліцаямі, яны перакідваліся кароткімі фразамі.

— Гадаўё, — злосна сплонуў той, што нёс вінтоўкі. — Мо яшчэ дзе пазашываліся? Віш, ручкі падняў, ваяка. А дзе быў раней?

— Атрымаў сваё, — сказаў малады, у пілотцы, які зрэзаў паліцаю. — На ўсю катушку, — засмяяўся нервова. — Ужо адсюль не сыдуць.

Каля Паўла спыніліся, падазрона агледзелі мужыка.

— Мясцовы? Мо пераапрунуўся? — спытаў пажылы.

— Што вы, гэта муж мой, — жонка

Паўла забегла наперад салдатам. — Во, сядзелі ў яме, пакуль стралялі, — кінула на лаз, з якога паказалася мая маці. — І бежанцы з намі былі.

— Цяпер не бойся, — бадзёра прамовіў малады, у пілотцы. — Ачысцім вёску — і далей пойдзем. Тут ніхто ў цябе не затаіўся? — тыцнуў аўтаматам на хлёў.

Павел узняўся на саслабелых нагах, квола ўсміхнуўся:

— Уродзе тут яны не былі, некалькі чалавек да балота пабеглі, а астатнія ля шашы акапаліся.

Чырвонаярмейцы агледзелі хлёў, хату і пакіравалі на вуліцу, дзе было поўна вайскоўцаў, ля веснічак стаялі жанчыны, дзеці, многія з жанок выціралі слёзы радасці. Раптам з-за плота з зарасцяў саду грукнуў стрэл; салдат, які каля калодзежа піў нагбом з вядра валу, пахіснуўся, хапіўся за бок і асеў на дол. Паліцай, што страляў, не паспеў перашмыгнуць затвор вінтоўкі — некалькі аўтаматаў прашылі штакетнік; трое хуценька забеглі ў двор і запстрыкалі кароткімі чэргамі.

Праз гадзіну часць, якая вызваліла вёску, пайшла далей, на Бабруйск, а па вяско-

памога ў яго бядзе. А цяпер усё прапала, і выйсця няма: трэба падымацца, узнімаць угору рукі і ісці здавацца.

— Ды калі б жыццё захавалі, то хай у пекла пасылаюць, пайду, каб іскупіць віну кроўю, — хлопец прамовіў ціха, ужо безнадзейна, і вочы яго патухлі, твар зрабіўся шэры, як зямля.

— У вёсцы нейкі штаб стаіць, — паведаміў Павел, які ўжо зразумеў, што неяк трэба памагчы хлопцу, бо той не маніць, сапраўды хоча ваяваць. — Але ці даведзю? Там лазарэт, лёгкапараненыя знаходзяцца, многія хадзячыя. Зляя, усадзяць кулю, як піць даць. Мо перачакай трохі, тылавікі пацягнуцца, а гэтыя наперад пойдучы.

У вачах паліцаю, які прагна лавіў словы вясцоўца, зноў з'явілася кволая надзея, нават шчокі трохі заружавелі, ён прыўзняўся на локці, прамовіў:

— А дзе мне быць? Тут зловяць, адразу шпокнуць...

— У балота зашыйся, там не будуць пакуль шукаць, — параіў Павел. — А там вылезеш. Не звяры ж яны, пачнуць разбірацца, а там як рашаць. Я табе счас хлеба прынесу і вады гладыш. Толькі калі што, пра-

вай вуліцы бясконцым патокам загулі вайсковыя машыны з пяхотай, гарматамі на прычэпе.

Тады ніхто з вясцоўцаў не ведаў, што адзін паліцай застаўся жывы, у пачатку бою кінуў у балота вінтоўку, кустоўем пасіраў у жыта і, як вужака, ушыўся ў разору, зарослую густой травой, каб не пакінуць следу. Гэта быў Пятро, той малады паліцай, пра якога расказаў Павел.

Назаўтра раненька Павел пайшоў капанічыць бульбу. Пачаў з загончыка каля жыта, бо дужа зарос травой. Прайшоў дзве баразенкі і раптам пачуў у жыце нейкае ціхае шамаценне. Разгнуўся, трывожна ўслухаўся. З утравелай разоры нейкі слабы голас паклікаў яго па імені, і Павел, трымаючы напачатку капаніцу, ступіў некалькі крокаў на голас, недаўменна агледзеўся, але нікога не ўбачыў.

— Тут я, тут, — ціхі шэпт данёсся збоку. — Пятро я, паліцай.

Павел хуценька павярнуўся, яшчэ трымаючы перад сабой капаніцу, і убачыў чалавека. Той ляжаў у густой траве, і яго нямецкі зялёна-шэры мундзір зліваўся з зелянінай.

— Ты? — спалохаўся Павел. — Жывы? Як ты тут апынуўся?

— Я не страляў, — сасмягла прашаптаў паліцай, бо яму, відаць, было важна паведаміць адразу гэта. — Перадавых перачакаў, ты ў палон не бяруць такіх, як я. А цяпер здацца хачу, — ён крыва, квола паспрабаваў усміхнуцца, але гэта зрабіць яму не ўдалося.

Калі прайшло першае здранцвенне ад нечаканай сустрэчы, Павел агледзеў паліцаю: зарослы шчэціцу твар, бляклыя, поўныя страху вочы, якія глядзелі на яго з надзей і адчайным чаканнем. "Трэба здаць адразу ваенным, — мільгнула думка — бо і цябе залічаць у здраднікі. Скажуць, хаваў паліцаю". Хлопец здагадаўся, што нічога добрага нельга чакаць ад гэтага чалавека, змушана зірнуў на Паўла і з натугай выпіснуў з сябе, бы хапаючыся за апошнюю кволю саломінку:

— Я прашу... як лепей... здаецца. Жыць хочаша... Мо Люба паможа? Я ёй усё пра сябе расказаў...

— Швах твая справа, хлопец. — Павел горасна пахітаў галавой, прысеў на траву, каб не выглыткаць з жыта, бо яшчэ хто набрыдзе. — Такіх, як ты, яны зніштажаюць. Вашых усіх паклалі, ніводнага не выпусцілі. Шчэ перадавыя ў вёсцы стаяць, не пашкадуюць, — яму раптам стала болесна за гэтага хлопца, ды і Люба неяк казалі, што бяды нікому не зрабіў.

Паліцай, калі Павел прысеў на ўзмежак, страпянуўся, бо мужык не пабег даносіць, і ў вачах з'явілася надзея, што ён нечым да-

мяне ні гуку, цяперака строга з гэтым... У пасобнікі запішуць.

...Калі ўстала сонца, з кустоўя паліцай прыкмеціў, што ад Старога Сяла па гаці спускаецца адзінокі "студабекер". Хлопец ужо два дні нічога не еў, учора скончылася вада, якую прынёс Павел, і таму піў смярдзючую і цёплую з балота. Перадавыя часці ўжо прайшлі, і цяпер толькі зрэдзё праязджалі тылавікі. Грымоты аддаліся, мінула ночу іх не чулася.

"Студабекер" выехаў з гаці, павярнуў на палявую дарогу, якая вяла да вёскі. Хлопец вылез з кустоў, падняў угору рукі. Машына рэзка затармазіла, пажылы капітан выступіў на падножку, здзіўлена агледзеў немца, спытаў:

— Плен, фрыц? Плен, кажу?

Зарослы, худы, ён не ведаў, што адказаць гэтаму капітану, толькі бязгучна нешта прашаптаў сасмяглымі губамі, ужо адчуваючы ўсім нутром, што гэты пажылы капітан з маленькімі злочымі вочкамі, якому хапіла ліха на вайне, не пашкадуе яго, апрунутага ў нямецкі мундзір.

— Ты што, фрыц, не панімаеш?

— Я не немец, — сабраўшы апошнія сілы, ужо гучней сказаў хлопец. — Мы тут стаялі.

— Ясна, — чотка вымавіў капітан. — Рускі, немцам служыў? — І, не чакаючы адказу, прутка саскочыў з падножкі, пачаў хутка-хутка расшпільваць кабуру. — Паліцай? — гыркнуў ён.

У хлопца падкасіліся ногі, ён зняможана ўпаў на калені, выпягнуў наперад рукі, нібы баронячыся, сіліўшы нешта сказаць, але горла сцяла спазма, вырывалася толькі нейкае хрыплае булькатынне. Капітан зрабіў крок да паліцаю, твар яго скрыўіўся ад гідлівай грывасы, хутка, звычным рухам узяў "ТТ". Прутка, коратка таргануўся пісталет, пырснуў агонь, і паліцай рэзка адхіснуўся назад, выпраміўся і паволі пачаў хіліцца на бок, плясннуўся тварам у тарфяны пыл дарогі.

Капітан сеў у кабінку, "студабекер" падаў назад і, узроўшы маторам, аб'ехаў труп, які камячком ляжаў на дарозе, пакіраваў да вёскі.

Мы з Паўлам былі сведкамі гэтага нечаканага здарэння, жahlівага і ўражлівага для маёй дзіцячай душы. Раніцай ён пайшоў засыпаць яму, дзе мы хаваліся падчас бою. Кідаў лапатай зямлю, я, трамбаваў босымі нагамі, хаця і трамбоўкі той не трэба было, але халелася хоць чым-небудзь дапамагчы гаспадару хаты. Спачатку мы прыкмецілі машыну, вялікі амерыканскі грузавік з крытым брызентам кузавам, які паволі ехаў па раскоўзанай коламі гаці, і не звяр-

(Заканчэнне на стар. 15)

Арт-пацеркі

Сёння, 6 мая, у Вялікай зале сталічнай філармоніі — “Мой Маленькі прыні”, прэм’ера мана-спектакля паводле А.дэ Сент-Экзюперы ў перакладзе Н.Мацяш. Гэта новая работа Беларускага паэтычнага тэатра аднаго актёра “Зніч”, звернутая да самых тонкіх і патаем-

ных струн душы, прысвячаецца кампазітару Яўгену Глебава. Побач з музыкай нашага сьліннага класіка, стваральніка балета “Маленькі прыні”, гучыць і музыка яго сына, Радзіёна Глебава. Спектакль пастаўлены мастацкім кіраўніком тэатра Галінай Дзягілевай; сцэнограф — Вольга Грыцава. Выканаўца — Алена Шапка.

Спектакль “Кабала святош” (“Мальер”) паводле М.Булгака паставіў Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі. Прэм’ера — 7 мая.

60-годдзю Перамогі прысвячаецца паэтычна-музычная вечарына “Сэрца мае — Беларусь”. Выканаўцы — удзельнікі народнага літаратурна-музычнага клуба “Выток” Лепельскага РДК (мастацкі кіраўнік клуба В.Казакова). У Мінску гэтая імпрэза, якая прадстаўляе лепшыя творы паэтаў і бардаў Лепельшчыны ў аўтарскім выкананні, адбудзецца 12 мая (Тэатральная зала ў культурным цэнтры касцёла св. Сымона і св. Алены).

У святочны дзень 9 Мая Нацыянальны акадэмічны народны аркестр Беларусі імя І.Жыноўчана (мастацкі кіраўнік прафесар М.Казінец) і Дзяржаўны камерны хор РБ (мастацкі кіраўнік Н.Міхайлава) даюць бясплатны канцэрт у Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Музычны вечар 12 мая ў сталіцы будзе адметны імёнамі маладых. Да 25-годдзя стварэння хору “Пунсовыя ветразы” (мастацкі кіраўнік У.Лой) ладзіцца яго выступленне ў Вялікай зале БДФ; у канцэрте ўдзельнічае Дзяржаўны камерны аркестр РБ (мастацкі кіраўнік П.Вандзілоўскі), канцэртмайстар Г.Лой, музыкантаў І.Зубрыч. А ў зале на Залатоў Горцы прагучыць скрыпачная музыка: выканаўцы Павел Бацян, Аліна Сітнікава (клас Э.Кучынскага); партыя фартэпіяна — Г.Беражная. Канцэрт прысвячаецца 70-годдзю Рэспубліканскага каледжа пры Беларускай акадэміі музыкі.

С.ВЕТКА

Фота забяспечана аўтарам

На імгненне спыніўся час. Ажыло далёкае мінулае. На Малой сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М.Горкага гучаў “Выпадковы вальс”... Няпростая задача стаяла перад аўтарамі інсцэніроўкі, рэжысёрамі-пастаноўчыкамі Барысам Луцэнкам і Уладзімірам Арловым: у юбілейны год сказаць пра Вялікую Перамогу сваё трыпанне і не падобнае да іншых слова. Такое, каб яно не пакінула абыякавым нікога: ні ветэранаў, ні моладзь.

Між радкоў ваеннай песні

Шлях да сэрца глядача быў абраны незвычайны і таму нялёгка. Ваенныя песні... Тыя самыя, што адолелі шлях да Перамогі разам з нашымі дзядзямі і прадзедамі, а сёння беражліва захоўваюцца на старых грамплацінках. Менавіта песні зрабіліся галоўнымі героямі спектакля, у якім, быццам у сапраўдным жыцці, трывога і сум ідуць плечч з надзеяй і добрым смехам.

Былы салдат, ролю якога выконвае Алег Корчыкаў, растуліўшы залону над сваімі ўспамінамі, зноў сустракаецца з баявымі сябрамі, што ніколі ўжо не вернуцца з той вайны.

Маладыя, закаханыя летуценнікі... Яны, пэўна, знаёмы кожнаму, іх твары ўзнікаюць ва ўяўленні пад гукі франтавых песень, маршаў, вальсаў. А якімі зразумелымі і блізкімі падаюцца іх мары: галаваць дзяцей, вучыцца і проста жыць пад мірным небам!

Адметнай рысай спектакля сталася і тое, што ў ім няма дзейных асоб, у чые абліччы пераўвасабляюцца актёры, ёсць сімвалічныя вобразы, народжаныя з радкоў салдацкіх лісьмаў і аповедаў, са старо-нак кніг пра вайну.

Магчыма, да меркаванняў крытыка-пачаткоўца нельга ставіцца з поўным даверам, але я хацела б вы-

казаць уласнае пажаданне. Не трымайце “Выпадковы вальс” на Малой сцэне задалта доўга. Яму, як і кожнай песні, патрэбна воля і ўдзячны слухач. Упэўненая, ён будзе выдатным падарункам да свята як для ветэранаў, так і для падрастаючага пакалення. І, відаць, не адзін юнак альбо дзяўчына, вярнуўшыся з тэатра, захоча сцерці з бабуліных грамплацінак пыл мінуўшчыны і забыцца.

Святлана САЎКО

Ад рэдакцыі. Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М.Горкага, Мінскае гарадское аб’яднанне арганізацый прафсаюзаў і Адміністрацыя Маскоўскага раёна сталіцы — даўнія партнёры ў правядзенні супольных культурных акцый, скіраваных на патрыятычнае і духоўнае выхаванне моладзі, адраджэнне духоўных і маральных традыцый у грамадстве, падтрымку і развіццё беларускай нацыянальнай культуры. Нядаўня ажыццэўлены сумесны праект, назву якому даў радок вядомай песні: “...І памяць сэрца гаворыць”. Часткай гэтай дабрачыннай акцыі стаўся паказ для ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны спектакля “Выпадковы вальс”. А ў маі тэатр запрашаны ўзяць удзел у Маскоўскім міжнародным фестывалі “Этот День Победы”.

Разам з «ІР»

План працы Польскага інстытута ў Мінску на чарговы квартал, як заўсёды, ахоплівае розныя галіны культуры, мастацтва, навукі. Супольна з навукальнымі ўстановамі Беларусі падрыхтаваны і выхадзіць у свет новыя выданні. Сярод іх — “Працы кафедры гісторыі беларускай літаратуры (БДУ. — Аўт.). Выпуск VI (Беларуска-польскае ўзаемадзеянне)”, часопіс “Паміж”, №4, прысвечаны работам студэнтаў Беларускага Калегіума на тэмы з польскай гісторыі, літаратуры, філасофіі. У чэрвені чакаецца выхад альбома-манаграфіі “Валынцін Ваньковіч. На скрыжаваннях Еўропы” (супольны праект Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі, Нацыянальнага музея ў Варшаве, Нацыянальнага архіва РБ, Музея літаратуры ў Варшаве).

Напэўна, не толькі тэатралаў прывабіць прэм’ера спектакля паводле п’есы Караля Вайтылы “Перад крамай ювеліра”, што мае адбыцца ў Брэсцкім абласным тэатры драмы і музыкі.

Дарэчы, наконт уласна музычнага мастацтва. У гэтай галіне пры падтрымцы “ІР” ужо адбыліся дзве значныя акцыі: адзін з серыі канцэртаў, прысвечаных 20-годдзю Ансамбля салістаў “Класік-Авангард” Беларускай дзяржаўнай філармоніі, у праграме якога ўдзельнічаў саліст Тадэвуш Вялецкі (выканаўца на кантрабасе, кампазітар, дырэктар Міжнароднага фестывалю “Варшаўская восень”), а таксама праведзены ім жа майстар-класы для студэнтаў.

С.Б.

Артыстам паднявала зала

У сапраўднае свята ператварыўся канцэрт, што прайшоў у Малой зале Палаца культуры ветэранаў і прысвячаўся 60-годдзю Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Яго ўдзельнікі — тэатр песні “Славія” пры рускай дыяспары ў Беларусі — выступалі з вялікім уздымам. Першай пачала спяваць лаўрэат Міжнароднага і Рэспубліканскага конкурсаў Ніна Дзягцярык. Колькі пачуццяў, сціпласці, шчырасці адчувалася ў яе выкананні твораў-ўспамінаў пра мінулы вайну: “Беларусь мая, песня” Ю. Семянякі, “Рабіна” А. Колкера... Зусім у іншым ключы — мякка, цёпла, пранікнёна прагучала лірыка: “Галубка”, “Прыходзь на спатканне”, “Не за вочы чорныя”. Нікога не пакінуў абыякавым вясёлы, тэмпераментны “Жарт” В. Гаўрыліна. Пакарыў слухачоў мяккі прыемны тэнэр лаўрэата рэспубліканскіх конкурсаў Зіновія Пырыга, які з натхненнем спяваў рускія, украінскія народныя песні, вакальныя творы з рэпертуару вядомага спевака Р. Бейбутава. Абодва салісты не маюць спецыяльнай кансерваторскай адукацыі. Ніна — удава беларускага кампазітара Я. Дзягцярыка — па спецыяльнасці інжынер-сувязіст, а Зіновій Пырыг — інжынер-будаўнік.

Жаночы вакальны ансамбль “Крыніца” пад кіраўніцтвам Ірыны Каралёнак спяваў акапальна і ўсхваляваў сваім прыгожым чыстым гучаннем. Выконваліся беларускія, рускія народныя песні, вядомыя творы С. Нікіціна “Пад музыку Вівальды” і шмат іншых. Некаторыя папулярныя песні разам з выканаўцамі спявала зала. У рэпертуары спевакоў творы палтаўскага кампазітара А. Чухрая. Яны нават удзельнічалі ў яго аўтарскім канцэрте ў Кіеве. Дапамагае ім у выбары рэпертуару

3 удзелам валанцёраў

У канцэртнай зале “Мінск” адбыўся вечар, прысвечаны Міжнароднаму дню вязняў фашысцкіх лагераў і 60-годдзю Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Сказаць, што канцэрт атрымаўся добры, — нічога не сказаць. Публіка была ў захапленні.

Удзельнічалі ў ім паэтка В. Паліканіна, Акадэмічны ансамбль песні і танца Узброеных Сіл РБ, спевакі Я. Навуменка, І. Краснадубскі, ансамбль народнай музыкі “Бяседа”, аб’яднаны хор былых малалетніх вязняў канцлагераў і валанцёраў сталічнай СШ № 137, дуэт Я. Паплаўская і А. Ціхановіч і вакальная група “Чысты голас”, якую, дарэчы, выклікалі на “біс”, Нацыянальны акадэмічны народны хор РБ імя Г.Цітовіча. Вяла вечар як заўсёды чароўная Алена Спірыдовіч.

Заключным шпрыхом праграмы была песня І.Лучанка “Памяць сэрца”, якую суправаджаў цудоўны фэерверк. Арганізатары падаравалі сапраўднае маленькае шчасце людзям, якія перажылі на сваім вяку вельмі страшныя жыццёвыя выпрабаванні...

Юлія СЦЯПАНОВА
Фота аўтара

Тры Жызэлі

Гісторыю французжанкі, чьё імя — Жызэль, распавядае гэтым разам не балерына. Жызэль — гераіня спектакля “Тры часіны і адзін лёс”, прэм’ера якога адбылася ў Новым драматычным тэатры сталіцы. П’еса, заснаваную на рэальных фактах аднаго жаночага лёсу, напісаў Андрэй Курэйчык. Спэнічнае жыццё яна атрымала ў рэжысуры Аляксандра Гарцуева, у сцэнаграфіі Яўгена Волкава і з удзелам актэраў, сярод якіх міжволі вылучаеш выканаўцаў ролі Жызэлі. Чаму? Таму, што вобраз французжанкі, у жыцці якой глыбокі след пакінула вайна і ў чый лёс увайшла Беларусь, у адным

спектаклі ствараюць тры актрысы. Аднаведна, скажам так, тром часінам жаночага веку. І кожная працуе без дублёраў: Жызэль вясновая — Таццяна Ачапоўская, Жызэль летняя, — Эмілія Пранскупэ, Жызэль восенняя — Любоў Румянцава, заслужаная артыстка Беларусі Любоў Румянцава, якая прагнулася калісьці знакамітай, увасобіўшы ў кіна-аповесці “Альпійская балада” юную італьянку Джулію, у чый лёс, як і ў лёс Жызэлі, увайшла вайна... і Беларусь.

Я.КАРЛІМА
Фота
А.Дзмітрыева

Саюз кампазітараў Расіі, з якім падтрымліваюць песную сувязь. Акампанаваў на фартэпіяна спевакам Сяргей Мярзлюк, дапаўняючы ансамбль.

Завяршыўся канцэрт супольным выкананнем песні А. Пахмутавай “Белаежская пушча”.

Вера КРОЗ

Прэм’ера «Трыбунала»

У Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі — падзея. Да 60-годдзя перамогі над нямецка-фашысцкімі акупантамі тут пастаўлена трагікамедыя “Трыбунал”. Гэта ўжо класіка беларускай драматургіі ХХ ст. — непаўторны Андрэй Макаёнак (удава яго, дарэчы, прысутнічала на прэм’еры). Паставіў спектакль мастацкі кіраўнік тэатра Валерыі Анісенка, рэжысёр — Венедыкт Расстрыжэнкаў.

Выдатная драматургія, рэдкі жанр, выдатны актёрскі склад: Валерыі Ласоўскі, Таццяна Мархель, Андрэй Дабравольскі, Віктар Багушэвіч... Можна зразумець, чаму ў зале быў аншлаг і пасля спектакля глядачы засьпалі актэраў кветкамі, не хацелі адпусцаць. Але, мяркую, сапраўдным доказам майстэрства творчай групы былі не кветкі, а слёзы глядачоў. Шчырае дзякуй рупліўцам тэатра: тое, што яны здолелі паставіць і данесці да глядача, сапраўды кранае сэрца. І — пажаданне: каб усе іх спектаклі праходзілі з аншлагам!

Юлія СЦЯПАНОВА

У Мінску прайшла персанальная выстаўка Антона Ясюкайця, прымеркаваная да 60-годдзя мастака. Ён доўга рыхтаваўся, бо ў сталіцы свае работы паказваў першы раз, дагэтуль выстаўкі былі ў Расіі, у сябе на малой радзіме і ў польскіх гарадах.

Космас родных краявідаў

Нарадзіўся ён на беларускай зямлі, на самым памежжы з Польшчай і Прыбалтыкай. Скончыў Віцебскі педагагічны інстытут (аддзяленне графікі). Сваімі педагогамі лічыць Фелікса Гумена і Ігнаса Будраса, які жыве ў Вільні, а ў свой час умела накіроўваў маладога студэнта ў творчых пошуках.

На выстаўцы былі прадстаўлены творы А. Ясюкайця розных гадоў, акварэль і жывапіс. Сярод іх краявіды маляўнічай ракі Бярэзіны, напісаныя нібы на адным подыху, у цёплым сонечным дні: "Усмешка восені", "Лодачная станцыя на Бярэзіне", "Цёплы дзень", "Дзень, які адыходзіць". Майстэрства тонкага жывапісца і каларыста найбольш ярка відаць у такіх карцінах, як "Асенні поўдзень", "Вуліцы ў Наваградку", у серыі "Востраў Куінджы". Мастак улоўлівае найтанчэйшыя нюансы прыроды ў яе няспынай зменлівасці: "Эгвікіют. Каменны мяшок", "Мой горад вясновы", "На досвітку".

Многія адкрылі для сябе цікавага каларыста, які раскрывае магчымасці срэбна-блакітнай гамы, у якой прысутнічаюць адценні, ледзь бачныя воку. Фарбы гучаць, нібы музыка, музыка восені і навалніцы, раніцы і туману: "Дажджлівая восень", "Вечар у лесе. Дарога". У серыі "Чукотка" складаныя адценні халодных шэрых таноў А. Ясюкайця ажывіў мажорнымі "тукамі" аранжавых мазкоў. Кожная работа мастака асветлена станаў яго душы, уменнем бачыць вакол сябе прыгажосць і знаходзіць адпаведныя фарбы для выказвання настрою. Знаёмыя і блізкія мясціны на яго палотнах — гэта вобразы роднай зямлі, такой звыклі і адначасова неспазнай ("У ценю летняга вечара", "Хлебная ніва").

Нацюрморты Антон Ясюкайць піша ўвесь час, яны цікавыя знаходкамі адпаведнага настрою, сувязяў паміж асяроддзем і прадметамі: "Вытокі", "Вячэрні нацюрморт", "Чырвоныя ракі", "Нацюрморт з падсвечнікам".

Мастак шмат падарожнічае, часта ўдзельнічае ў міжнародных выставах, амаль штолета выязджае на міжнародныя пленэры, піша карціны, прывозіць эцюды, замалёўкі, якія потым у майстэрні робяцца цудоўнымі мастацкімі палотнамі. Вось і на мінскай выставе адзін са старэйшых жывапісцаў Леанід Дударэнка адзначаў, што Антон шмат працуе

на пленэры, сваёй добразычлівасцю, уменнем ладзіць з усімі калегамі стварае ў іх настрой працаваць творча, з натхненнем.

Нельга не адзначыць цікавую працу ў акварэлі — прысвячэнне космасу, подзвігу першага касманаўта планеты — Юрыя Гагарына. У серыі "Космас" раскрыўся талент фантаста і філосафа. Адмысловы настрой выклікае жывапісная карціна "Адзінокае дрэва". Да яго ствала прытулілася адзінокая постаць дзяўчыны — яна быццам просіць абараніць яе... Карціна філасофская, цудоўна скампанаваная, колеравая гама адпавядае настрою. У А. Ясюкайця шмат карцін і з архітэктурнымі помнікамі на фоне дрэў: "Раніца. Кармяліцкі касцёл", "Царква ў вёсцы Ануфрыева", "Бабруйская крэпасць".

З 1970 года Антон Аляксандравіч выкладае ў Бабруйскім дзяржаўным прафесійна-мастацкім каледжы, многія яго навучэнцы ўжо скончылі розныя вышэйшыя ўстановы і зрабіліся прафесійнымі мастакамі. На выставе ў Мінску яны выказалі словы ўдзячнасці свайму педагогу... Сын і дачка мастака вучацца сёння ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Разам з бацькам выстаўляліся не адзін раз. На сталічным вернісажы яны былі самымі дарагімі гасцямі.

Галія ФАТЫХАВА

Фота забяспечана аўтарам

На здымках: карціны А. ЯСЮКАЙЦЯ "Перад дажджом у Нававіяцкі" і "Хмары над возерам Удомля".

Нас парадаваў Паўлюс

Адбылася прэс-канферэнцыя пад назвай "Рэха XI кінафестывалю "Лістапад" у горадзе Мінску". Журналістам быў прадстаўлены рэжысёр мастацкага фільма "Калі прыходзіць патрэбны чалавек" Олівер Паўлюс, які ўвосень атрымаў спецыяльную ўзнагароду — прыз "За фільм, што выклікае ў душы толькі добрыя і светлыя пачуцці". У прэс-канферэнцыі ўдзельнічалі прэзідэнт кінафестывалю Расціслаў Янкоўскі, дырэктар Валянціна Сцяпанавы і старшыня праўлення "BelSwissBank" (фундатара менавіта такой ўзнагароды) Віталь Казбанав.

Стужка "Калі прыходзіць патрэбны чалавек" — першы поўнаметражны фільм маладога швейцарскага рэжысёра. Пакарыв гледача гэты ўдалы дэбют не толькі сюжэтам. Як адзначыў Р. Янкоўскі, "перакормленага" серыяламі гледача здзіўляе цяжка. Сэрцы прыхільнікаў кіно кранула пранікненне ў душы герояў — маленькіх людзей вялікага свету. Цуд кахання дапамагае на першы погляд зусім непрыватнай Паўле перажыць незвычайныя прыгоды: на пошукі свайго раптам зніклага Мустафы яна выпраўляецца ў Турцыю, не ведаючы ні замежнай мовы, ні дакладнага адраса каханага.

З цёплым гумарам і вялікай любоўю да жанчыны зняты гэты фільм. Ён настолькі вылучаецца ў шэрагу серыялаў з лялькападобнымі герцагінямі, што звычайная прыбіралышчыца банка, яе сяброўкі і ахоўнік Мустафа (дарэчы, у яго ролі зняўся прафесійны актёр) адразу робяцца блізкімі гледачу.

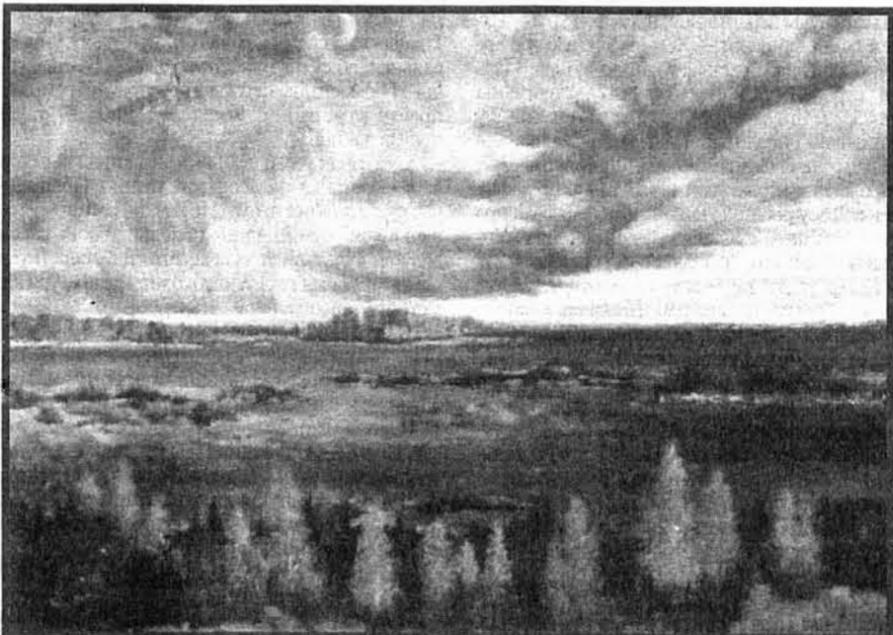
Вялікая доля авантурызму прысутнічае і ў гісторыі стварэння любоўнай камедыі: пачынаючы працу над фільмам, рэжысёр і яго аднадумцы не ведалі, як разгорнецца ланцужок падзей. Здымалі яны стужку за ўласныя грошы. Толькі на заключным этапе атрымалі пэўную дапамогу на музычнае афармленне.

Олівер прызнаўся журналістам, што слухаўся парады жанчын, якія бралі ўдзел у карціне, — таму ўсё атрымалася: стужка паспяхова збірае прызы ва ўсім свеце. А сам рэжысёр дзякуючы ёй можа вандраваць, што яму вельмі падабаецца. Другі занятак, на які Олівер не шкадуе часу, — прыгатаванне ежы. Калі хлопцу было дванаццаць, той ледзь не атруціў адной стравой усю сям'ю, але родныя былі задаволеныя, што ў яго ёсць хоць які занятак, і не перашкаджалі эксперыментаваць далей. Набыццё досведу ў гэтай галіне таксама аказалася карысным — наступны фільм рэжысёр плануе прысвяціць італьянскаму кухару. Гэта будзе таксама гісторыя кахання.

На жаль, ні Расціслаў Янкоўскі, ні Валянціна Сцяпанавы пакуль не змаглі даць падрабязную інфармацыю наконт праграмы наступнага, дванацатага Мінскага міжнароднага кінафестывалю "Лістапад", паабяцаўшы толькі, што беларускія работы будуць там прадстаўлены годна. Затое прысутная сярод журналістаў галоўны рэдактар часопіса "На экраны" Людміла Перагудава задала Віталю Казбанаву правакацыйнае пытанне: ці не адважыцца спонсар укладзі грошы ў стварэнне айчынай стужкі, якая б выклікала "ў душы толькі добрыя і светлыя пачуцці"?

Вольга ПАЎЛЮЧЭНКА
Фота забяспечана аўтарам

Праўда пра вайну, з аднаго боку, рэч відавочная, з другога ж — няўлоўная. Я наважваюся ў гэтых нататках падысці да асэнсавання вынікаў Вялікай Айчыннай, бадай, з боку відавочнасці. Што ж датычыць няўлоўнасці...

Існуе мноства вымярэнняў праўды, якія зазвычай супярэчаць адно аднаму — і адбываецца тое не з-за чыёйсьці злой волі, але ў сілу прыроды рэчаў. З гэтым цяжка змірыцца. Давядзецца, бадай, прызнаць, што час аб'ектыўнага (максімальна навуковага) асэнсавання яшчэ не прыйшоў — залішне многа жывога і асабістага звязана з вайной і ў нашым грамадстве, і ў свеце. Але ж час аб'ектыўнага асэнсавання ніколі не прыйдзе, калі не прыкладаць да гэтага намаганняў. Няўлоўнасць — гэта аб'ектыўнасць.

Своеасаблівым паказчыкам зменлівых адносін грамадства да вайны з'яўляецца яе адлюстраванне ў літаратуры. Натуральна, гэта не навуковы паказчык, а чуйны індэкатар грамадскіх настрояў.

Праўда вайны і праўда пра вайну

Тэма "вайна і літаратура" роднасная тэме "літаратура і жыццё". Вайна і літаратура знігаваныя між сабою шчыльна, але надзвычай супярэчліва. Справа нават не ў тым, што існуе мноства твораў пра вайну; справа ў тым, што менавіта сярод іх знаходзім творы вызначальныя для чалавечай культуры. "Ільіада": у многіх адносінах — кропка адліку сусветнай культуры, "першае слова", і слова было пра вайну. "Слова пра паход Ігаравы": свята са пляжымі на вачах, пачатак дыялектычных адносін да вайны. "Вайна і мір" — раман раманаў, кампліменты якому папросту недарэчныя...

Складваецца ўражанне, што, калі б не было вайны — не было б і літаратуры. Аднак саюз "вайна і літаратура" абмежаваны ў пэўным ракурсе, і адшукаць яго — няпростая задача.

Калі народ вёў справядлівую вайну (а vox populi — vox Deus; дзе народ — там і справядлівасць), тое яшчэ не падстава для таго, каб лічыць літаратуру, дзе адлюстравана вайна, выдатнай. Бываюць і свяшчэнныя войны (ніякай іроніі). Але ж, строга кажучы, і свяшчэнная вайна — не аргумент для літаратуры. Для літаратуры аргумент — ступень таленавітасці, мастацкасці, перадамовай якой паўстае тое, што метафарычна вызначаецца як глыбіня зместу. Інакш: наяўнасць у творы, дзе эстэтычныя параметры прыярытэты, духоўнай праграмы і абымоўлівае згаданую глыбіню. Маштаб творчай асобы, такім чынам, вызначае маштаб мастацкага свету.

Падобная глыбіня зместу не задаецца вайной аўтаматычна (маўляў, не варта нічога прыдумляць, проста апішы пакуты — і ўсё, яны самі пра сябе красамоўна скажуць). Прадметам літаратуры ніколі не былі пакуты, страх альбо гераізм, альбо душа самі па сабе; заўсёды і выключна — прырода чалавека. Таму вайна для літаратуры — гэта "знаходка" ў тым сэнсе, што яна змяшчае чалавека ў экстрэмальныя, пагранічныя ўмовы, дзе праблемы экзістэнцыяльнага кінталгу агляюцца да сваёй першароднай глыбіні. Не вайна жадлівая, але чалавек. І не вайна вызначае памянёную глыбіню, але апошняя раскрываецца ў абставінах вайны.

Вялікія мастацкія магчымасці паўстаюць тады, калі ўдаецца звязаць вайну з прыродай чалавека — гэта сапраўды культурны паварот тэмы. Сама ж вайна — зусім не літаратурная тэма, бо асоба тут знікае, а калі нават і выходзіць на першы план, дык вайна як тэма непазбежна адсоўваецца на другі план.

Яшчэ адна грань вайны, звязаная з чалавечай прыродай: вайна, у пэўным сэнсе, ёсць натуральным чыннікам чалавека, наогул усяго жывога; адзінаства і барацьба супрацьлеглаюць — той самы прадмет літаратуры, калі барацьба часам пераўтвараецца ў вайну. Вайна, так бы мовіць, становіцца апытам "міру".

Згадаем эпапею Л. Талстога "Вайна і мір". Аўтар прымушае тут ваяваць, канфліктаваць Захад і Усход — не столькі ў геаграфічным, колькі ў сімвалічным значэнні. За Айчыннай вайной 1812 года хаваецца нябачная вайна, сутыкненне дзвюх культур: тып асваення жыцця "ад розуму" — і "ад псіхікі" (ад таго, што розумам не

спасцігнуць). Талстой недвухсэнсоўна становіцца на бок ірацыянальна-душэўнага "спасціжэння" сэнсаў быцця. Менавіта такое "Барадзіно" цікавіла Талстога, поле бітвы — чалавечае вымярэнне.

Пазначаны вектар у развіцці культуры можна назваць "сацыяцэнтрызмам", маючы на ўвазе светапоглядны прыярытэт народнага над асабовым. Гэта літаратура, у цэнтры якой народ і герой, а не асоба.

Твораў пра вайну многа, але творы, што сталіся знакавымі, можна злічыць па пальцах. Вялікая Айчынная вайна паставіла літаратуру ў складанае становішча, бо выразіць маштабнасць такой вайны — справа зусім не простая, своеасаблівы культурны подзвіг. Абсалютна любіць канфлікт можна сабе ўявіць у межах гэтай вайны. Адна з галоўных яе супярэчнасцяў заключалася ў тым, што унікальная асоба (цэнтр культуры) самою логікай палзей ператваралася ў пясчынку, у "нішто". Ідэалогія фашызму, якая абаяралася на "закон джунгляў", мэтанакіравана ператварала чалавека, носбіта гэтай ідэалогіі, у жывёлу. Справа не зводзіцца да таго, што фашысты імкнуліся вынішчыць яўрэяў, славян і наогул тых, каго яны залічылі да ніжэйшай расы. Спачатку яны вынішчылі ўсё чалавечае ў сабе — і сталіся першай ахвярай імі ж распаленай вайны. Гэта была вайна і супраць саміх сябе — супраць усяго чалавечага і культурнага, дзе б яно ні знаходзілася.

Пераможцы ў вайне супраць фашызму на заўсёды заслужылі памяць і павагу. Гэта той рэдкі выпадак, калі пафас не проста да месца, але неабходны. Каб захаваць сябе як асобу, трэба стаць героем, адмовіцца ад усяго асабістага ў сабе — імператыву адметнай гістарычнай сітуацыі. Вайна і асоба, вайна і "персонацэнтрычная арыентацыя" — паняцці маласумяшчальныя, але калі іх усё ж удаецца сумясціць, з'яўляецца штосьці, сапраўды вартае ўвагі. Значым, што тэндэнцыя сумяшчэння вайны і чалавечай прыроды акрэслілася з моманту з'яўлення літаратуры пра вайну, выразна праявілася ў творах В. Быкава, Ю. Бондарава, Э. Казакевіча, Б. Васільева... У літаратуры гэткага кінталгу ў цэнтры — менавіта асоба, а народнасць і гераізм — спосаб яе выяўлення, але не самамэта.

Нас, аднак, будзе цікавіць апавесць Віктара Някрасава "У акапах Сталінграда" (1946) — і не ў якасці адной з першых кніг пра вайну, але як адметны тып літаратуры пра вайну, як узор праўдзівых (відавочна праўдзівых!) адносінаў да вайны, што маюць сацыяцэнтрычную скіраванасць. Нязменная запатрабаваная ваенная тэма рэалізавалася, як ні дзіўна, праз складаны літаратурны лёс ваеннай прозы.

Ні сёйка непасрэдна праўда, што не розумам успрымаецца, але ўлоўліваецца шчырым пачуццём, у гэтай кнізе бясспрэчна адлюстраваная. Будні вайны, сіла жыцця, страх смерці, надрэз, боль — усё гэта праўда. Больш за тое, апавесць В. Някрасава мае рэгуляцыю **першай праўдзівай** кнігі пра вайну. "Такія кнігі пішуцца па свежых слядах і на адным дыханні", — заўважыў сам аўтар. Якія ж "такія" кнігі?

Па-першае, іх нярэдка пішуць не пра-

фесіяналы, але непасрэдня ўдзельнікі падзей, што становіцца своеасаблівай гарантыяй шчырасці і нявыштукаванасці. Аднак "непрафесіяналізм" тут зусім не азначае, што аўтар нічога не разумее ў літаратуры. Разумею, але, на шчасце для праўды, якую ён нясе, разумее далёка не ўсё. Аб'ектыўнасць для пісьменніка — недазвальная раскоша.

Па-другое, чытач бачыць толькі тое, што трапляе ў поле зроку героя. Плюсы і мінусы такой падачы матэрыялу добра вядомыя: з аднаго боку — шчырасць, лірызм і абсалютная свабода, з другога — абмежаванасць кругагляду. Такім чынам, у апавесці В. Някрасава насамрэч адлюстраваная "акопная праўда" (за якую крытыка напачатку так ганьбавала "безыдэйнага" аўтара: з акапа кепска відаль ідэйны бок жыцця, ды й разважаць асабліва няма калі).

Што бачыць шараговы ўдзельнік вайны? **Мазаіку будняў**, якія намаганнямі аўтара складваюцца ў нейкую заканамернасць. Сюжэта няма, усё трымаецца на храналогіі, то бок на шэрагу неспрыдуманых падзей, што калейдаскападобна чаргуюцца і нібыта адлюстроўваюць праўду як такую, як "само жыццё". Адступленне — абарона Сталінграда — наступленне. Але гэта ўжо больш, чым храналогія, гэта ўнутраны сюжэт кнігі, дзе адлюстроўваецца пошук чыннікаў перамогі. Не асоба сама па сабе аказваецца ў цэнтры ўвагі, але асоба, што знаходзіцца ў гушчыні народа і без яго траціць сваю каштоўнасць. Тут якраз не гісторыя душы цікавая, а гісторыя народа, адбтая ў душы.

Амаль на працягу паловы кнігі (да канца першай часткі) не адбываецца нічога выключнага, аніякіх подзвігаў. Аўтар быццам наўмысна падманвае пільнасць чытача "манатоннасцю праўды", каб пасля незаўважна паказаць яму праўду гераічнага. Гэта **будзённая гераічнасць**. Для перадачы такой героікі спатрэбілася адцягнуцца выяўлення, якую аданілі як "рэмаркізм". Гэта і сапраўды перайменная, насамрэч ульгую Рэмарка (хача найперш — Хемінгуэй), але тое арганічна адпавядае светаадчуванню аўтара. Паэтычна "суровай мужчынскай слязы" — стрыманы сінтаксіс, мінімум эпітэтаў, прыярытэт фактаў над ацэнкай і аналітыкай — прыстасаваная для перадачы "прыхаванай цэльнай патрыятызму", цэнтральнага нерва ўсёй кнігі. Быццам адсутнасць пафасу робіцца вышэйшым пафасам; пра маштаб старанна схаванага пачуцця чытач мяркую па асобных яго, "выпадковых" праявах:

"Катер долго не может пристать, пятаится, фырчит, брызгается винтом. Наконец, сбрасывает сходни. Длинной, осторожной цепочкой спускаются раненые. Их много. Очень много. Сперва ходящие, потом на носилках. Их уносят куда-то в кусты. Слышны гудки машин. Потом грузят ящики. Закапывают пушки. Топчутся лошади по сходням. Одна проваливается, ее вытаскивают из воды и опять ведут. Против ожидания все идет спокойно и организованно. Даже комбата моего не слышно". Скрозь будзённую работу праступае прыхаваная рашучасць перамагчы ці памерці.

Перад намі — адмысловы вытворчы раман, дзе раскрываецца тэхналогія акопнай вайны.

Гэтая вытворчасць ці спосаб жыццядзейнасці звязаныя з выпрацоўкай пэўнага "экзістэнцыйнага рэчыва". Не побыт (эмпірыка), а быццёнасць вайны — сапраўдны фон ці палтэкст падзей. Момант нараджэння духу перамогі з беспрасветнага адчаю цікавіць аўтара. Вось чаму ў гімне перамозе гучаць пахавальныя ноткі. Вось праўда рамана.

Сёння відавочна, што "па свежых слядах і на адным дыханні" толькі такі твор, як "У акапах Сталінграда", і можна было напісаць. У ідэале — менавіта такі. Апавесць В. Някрасава — свечасоная і арганічная кніга, у гэтым яе прыярытэты і годнасць.

Цікава, як адзначае гэтую праўду сам В. Някрасаў праз 35 год пасля напісання сваёй праўдзівай кнігі. У нататках "Праз сорак год...", што маюць падзаглавак "Нешта замест пасляслоўя", аўтар шчыра (суб'ектыўна ён заўсёды быў шчырым) піша: "У мяне часта пытаюць:

— Лічыцца, што вы напісалі першую праўдзівую кнігу пра вайну. Ці ўсю праўду вы расказалі? Ці штосьці схавалі, штосьці ў вас выкінулі? Калі б вы ўзяліся за яе зараз, калі ў вас развязаныя рукі, ці змянілі б вы ў ёй што-небудзь?"

Адказаваў з канца. Зараз бы не сеў. Такія кнігі пішуцца па свежых слядах і на адным дыханні... Наконт праўды. Ці ўся яна? Збольшага — уся. На дзевяноста дзевяць працэнтаў. Хто пра што змоўчаў — на адзін працэнт...". Але праўда ператварылася для В. Някрасава ў міф: "Вораг будзе разбіты! Перамога будзе за намі! Ды наша справа аказалася няправаю. У гэтым трагедыя майго пакалення. І мая ў тым ліку..."

Тое ж таксама "праўда па свежых слядах", праўда расчаравання, якая ёсць чарговым міфам. Не сумняваючыся ў шчырасці ды праўдзівасці пісьменніка, мушу канстатаваць: адна праўда зусім не адмяняе іншую, як падавалася Някрасаву. Праўда ягонай кнігі жыла асобна ад іншых праўд, настолькі ж відавочных. Праўда "па свежых слядах" і праўда як універсальная, аб'ектыўная катэгорыя, — розныя рэчы. Пісьменнік перабльтаў праўду вайны і праўду пра вайну. Куды дзвеніцца — такая праўда жыцця.

Сур'ёзная ўсеабадымная канцэпцыя вымагае часу і мастацка-філасофскай працы. Прышоў час сумяшчэння праўд. Не хочаце войнаў — навучыцеся сумяшчаць праўды: вось самая вялікая культурная задача, што паўстала перад людзьмі. Дзеля гэтага неабходная літаратура адметная — асобнага — тыпу.

Я перакананы: тэма Вялікай Айчыннай вайны запатрабаваная часам. Натуральна, нельга загадаць (ці прымусяць) напісаць эпохальнае па-латно. Але сама логіка культуры вымагае гэтага. Перамога ў вайне супраць разбурэння культуры — неадценная культурная падзея, набытак усяго чалавечства. Вось чаму выбітныя творы пра Вялікую Айчынную — справа не толькі ўчарашняга дня і не толькі ваеннага пакалення, але і справа будучыні.

Анатоль АНДРЭЎ

Здымак забяспечаны Ж. Малевіч

З плеяды праведнікаў

Уладзімір КАЛЕСНІК

Мінула дзесяць год, як не стала Уладзіміра Андрэевіча Калесніка. Той, хто ведаў яго, можа ўявіць, як многа было б зроблена за цэлых дзесяць год гэтым знакамітым навукоўцам, пісьменнікам, мысларом...

Важнай справай апошніх год жыцця У. Калесніка было напісанне успамінаў пра перажытае. І не так пра ўпаснае жыццё ругіся расказаць аўтар, як пра людзей, асабліва сяброў ваеннай маладосці, тых, хто загінуў, змагаючыся ў антыфашысцкім падполлі, а потым у партызанах. У. Калеснік быў камандзірам ўзвода атрада "Камсамольскі", пасля — начальнікам штаба атрада 2-й камсамольскай брыгады "Камсамалец" Баранавіцкага злучэння. Ён удзельнічаў у дыверсіях, баях, быў двойчы паранены. За абарону Радзімы ўзнагароджаны ордэнам "Вялікай Айчыннай вайны" I ступені.

Кнігу ўспамінаў У. Калеснік назваў "Доўгі памяці". Сваёй спявадальнай прозай ён пашанюта сплывае доўгі сваім бацькам, заходнебеларускім сялян-працаўнікам, якія марылі бачыць сына адукаваным; сплывае доўгі настаўнікам, што здолелі абудзіць прагу да пазнання, да прыгажосці, якую У. Калеснік пранёс праз усё жыццё, шчодро сеючы дар ведання і гармоніі на палетку беларускай філалогіі і ў сэрцах многіх пакаленняў вучняў і паслядоўнікаў... Ды перадусім яго кніга — гэта сплыванне доўгу тым юнакам і дзяўчатам, якія ў высокім патрыятычным парыве з першых дзён акупацыі зрабілі свой грамадзянскі выбар. Памяці сяброўкі юнацтва, адной з тых многіх, што загінулі, Зіне Маслоўскай прысвечана аповесць.

З тымі, хто выжыў, Уладзімір Андрэевіч сябраваў усё жыццё. Да апошніх год, наколькі дазваляла здароўе, наведваў родныя мясціны, сяброў і іх сем'і на Карэліччыне, Міршчыне, Наваград-

чыне. Усе яны ў "Доўгу памяці" названы пайменна, прасочаны іх ужо мірных працоўных лёсы.

Сённяшніх чытачоў многае ў гэтай кнізе ўразіць і ўсхваляе. І можа, найперш усвядомлены патрыятычны абавязак калеснікаўскага пакалення — яно ж б'ваўскае, пісінскае... — перад Радзімай, перад людзьмі, перад будучыняй. І гэта не былі беспрадметныя паняцці. Плеядай праведнікаў называе У. Калеснік сваіх папечнікаў і сяброў па падпольнай і партызанскай барацьбе.

Кніга У. Калесніка "Доўгі памяці" будзе выдадзена ў Брэсцкай абласной друкарні. Яна падрыхтавана да друку на філалагічным факультэце Брэсцкага ўніверсітэта, дзе больш як 40 год ён працаваў. Наша шчырая падзяка Брэсцкаму аблвыканкаму, асабіста К.А. Сумару і Л.А. Цупрыку, рэктару Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.С. Пушкіна прафесару М.Э. Часноўскаму, Карэліцкаму рэвізьянцкаму за спрыянне і клопат, каб юнга ўспамінаў удзельніка Вялікай Айчыннай вайны, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі, заслужанага работніка вышэйшай школы Беларусі нарэшце адбылася. Нізікі паклон народнаму пісьменніку Янку Брылю, сябру Уладзіміра Андрэевіча, за пранікліваю, ёмістую прадмову.

Прапануем чытачам "ЛіМа" фрагменты-роздумы У. Калесніка з кнігі "Доўгі памяці". Давайце разам далучымся да занепакоенага, мудрага роздуму пра жыццё і яго сэнс, пра смерць, пра вайну і цану перамогі, пра значэнне і прызначэнне літаратуры.

Зоя МЕЛЬНИКАВА,
дэкан філалагічнага факультэта
Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта
імя А.С. Пушкіна

Я хачу сказаць пра вопыт душы, што я пазнаў у партызанах, — пра межы пачуццяў.

Самае агіднае, што было, — паніка, жыццёвы страх, які ахоплівае масу... Дакладней, не сама паніка агідная, а пачуццё ганьбы пасля таго, як міне страх...

Самае прыемнае — адчуванне роднасці з сябрамі, той непаўторны стан душы, калі ў баю для цябе знікае розніца, хто загіне: ты сам ці твой сябра, бо ты і ён — адно. Гэта не пераўвельчэнне, але з'ява рэдкая. Мне давялося перажыць такі стан "няважнасці" ўсяго разы два-тры.

...Мае партызанскія сябры шмат пананісвалі і нават панадрукоўвалі пра гэты рамантычны перыяд свайго жыцця, але рабілі гэта нібыта для таго, каб давесці тым, хто ўмее бачыць і памятаць, што ўспаміны пішуцца спачатку тымі, хто хоча падправіць праўду ў сваю карысць, а потым ужо прыходзіць чарга на тых, хто хоча пераказаць нашчадкам ды і самому сабе, хоча проста лепш усвядоміць праўду, каб яшчэ раз зрабіць з яе нейкі, напэўна ж, непрыемны вывад. Бо якой бы вялікай і велічнай ні была праўда, яна заўжды, на жаль, вучыць толькі сваімі памылкамі. Жыццё патрабуе ад людзей, якія сапраўды гатовы ўдзельнічаць у справе прагрэсу, не паўтараць памылак. І памыляюцца тыя, хто лічыць, быццам гісторыя патрабуе ад сваіх удзельнікаў паўтараць подзвігі бацькоў. Подзвігі непаўторны... Перад кожным пакаленнем гісторыя ставіць новыя, непаўторныя задачы.

Вакол сапраўднай партызанскай вайны, якая стала для беларускага народа пашпартам у гісторыю, шмат гадоў вядзецца папяровая вайна, ідэалагічная дыверсія. Абаронцы таго стандарту поглядаў і ацэнак, які склаўся ў сістэме таталітарызму, выявілі ў якасці аргумента "Баранавіцкі феномен". Фенаменальнасць нібыта ў тым, што заходнікі мала пакаштавалі сацыялізму і таму так дружна пайшлі ў партызаны. Падполле, якое стварылася тут за першы год акупацыі, мела склады зброі, назапашанай у часе адступлення Чырвонай Арміі. Мясцовае насельніцтва падтрымлівала барацьбу супраць акупантаў і злучыўшы паліцаў, што выглумілі не толькі савецкіх актывістаў, але пагалоўна яўрэяў і цыганоў, рабавалі хлебарабаў, плён іхняй працы: збожжа, жывёлу, цёплае зімовае адзенне. Рэжым скампраметаваў сябе злучыўшы і нахабствам нацыі паноў, новай, больш цынічнай і мярзотнай навалы, чым царская ці польская.

Усходнікі былі неаднойчы пераламанымі і перабранымі сталінскай рэпрэсіўнаю

сістэмай да таго, як трапілі ў партызаны. Іншыя самі ўдзельнічалі ў пагонях за вельдзімі і набіраліся цёмнага духу. Здараліся рэпрэсіўнікі з фанатызму і са страху. Галерэю такіх рэжымных зносаў, гатовых працягваць гэпэўшчыны чысткі і ў варажым тыле, прытым усё роўна, на чым баку, вывеў Васіль Быкаў у сваіх партызанскіх аповесцях. Зноскі тыя па законах прыцяжэння скопліваліся ў "асобых аддзелах" усіх узроўняў. Нізкая рэпутацыя органаў НКВД іх не бянтэжыла, такіх субстанцый, як годнасць, у іх, бадай што, і не было.

Акупацыйныя фюрэры і калабаранты рваліся замяніць ранейшых аматараў панавання. Сяляне ж хацелі быць самі сабе панамі. Тут прычына прычын партызанскага руху. З усіх відаў улады, якія мяняліся на гэтых землях, як лісце на дрэвах, узварушыць патрыятычныя пачуцці, абудзіць уласную годнасць змагла адна толькі ўлада — савецкая. Зрэшты, і не яна сама па сабе, а яе вайна супраць захопнікаў. Так гартавалася наша нацыя.

Ці захвае мір новае пакаленне? Нашчадкі сёння часам выдаюцца больш агрэсіўнымі за бацькоў, адраджаецца рынкавая агрэсіўная прадпрыемальнасць, расце злучыўнасць. Можа, знойдуць упынак нянавісці законы і норавы дэмакратычнай дзяржавы?

Пра агульныя вынікі таго душэўнага вопыту, які я вынес за два гады партызанскага руху: па-першае, я перастаў адчуваць радасць, бачачы сябе незабітым. Па-другое, я адчуў радасць поўнага абсалютнага растварэння ў калектыве — такое зліццё, калі ты, не задумваючыся, гатоў пайсці на смерць замест сябра, калі маюць каго-небудзь забіць, дык ты адчуваеш сябе ніколькі не лепшым і не горшым перад смерцю, перад яе бязлітасным выбарам.

Што датычыць майго інтэлектуальнага развіцця, дык яно прыпынілася. Я многае забыў з таго, што ведаў. Але, паколькі як у прыродзе, так і ў жыцці чалавека страты заўжды нечым кампенсуюцца. Дык, трэба сказаць, што і тут гэты закон дзейнічаў.

Неверагодна абвастраліся пачуцці — чалавек навучыўся па-звярынаму адрозніваць начныя шлохі, стаў востра бачыць у цемнаце. Ад гэтага ў мяне ўзнікла цвёрдае перакананне, што на начную варожую засаду я ніколі не траплю, і калі б давялося толькі хавацца невялікаю групай — дзесятка гадоў мяне не злавіў бы ніхто. І яшчэ адно — гэта крыху парадаксальна — палюбілася ноч. Днём чалавек адчуваў сябе вялым, а пад вечар уся ўражлівасць абвастралася, нельга было ўседзець на месцы, хацелася ісці насустрач нейкай трывозе і небяспецы.

Палюбілася, бясконца палюбілася характава ранішніх і вярочных зораў. Хацелася запомніць дзіўныя рамантычна-таямнічыя

карціны Наднямоння, Налібоцкага бору, лясных азёр, хацелася надыхацца смалістым водарам лесу як бы ў запас. Гэтым шчасцем сузірання прыроды я даражыў з нейкаю сквапнасцю, стараўся глядзець і бачыць, слухаць і чуць.

Часта, калі мы, партызаны, вярталіся з удалай начной вылазкі і душа, узбуджаная перажытаю небяспекай, прымала красу наддэманскай раніцы, як нейкую ўзнагароду за смеласць, за ахвярнасць, за зольнасць жыць дастойна, тады недзе ў час ахмялення характавом раніцы на мяне нахадзіла нейкая скруха — думалася, што вось мне дасталася столькі гэтых, ахмяляючых душу, раніц, гэтых непаўторных дзівосных з'яў, цудаў, народзін святла і сонца, што, урэшце, прырода мае поўнае права сказаць: хопіць, аж лішне, як на аднаго. Наглядзеўся — дай паглядзець другою.

Перад унутраным зрокам паўставалі трагічныя сябры — Зіна, Лёва, Коля Парэцкі, Коля Перавоз, Міша Мажэйка, Пецька Навумчык, Федзя Жук, Колька Кузняцоў, Уладзік Уласевіч... "Застануся жывы — усё намалою. Прыду ў гэтыя мясціны з эцюднікам і намалою ўсё. Шкада, што ўсе раніцы і вечары такія непаўторныя, такія розныя, як і людзі. Але ўсё роўна — намалою. Няхай любуюцца людзі..."

З ліку нашых першых партызан многія пагінулі, а з тых, што ўцалелі, многім давялося адхварэць партызанскія нягоды.

Мне давялося дзесятка гадоў лячыць туберкулёз лёгкіх. Але чамусьці мне, аднаму з найслабейшых здароўем, даводзіцца жыць даўжэй за здаравейшых.

Жыву вось, адчуваючы, што выжыў свой тэрмін. Жыву, скептычна прымаючы дэвіз, які гаворыць, быццам чалавеку можна жыць за сябе і "за того парня"...

Плеяда праведнікаў у маіх мясцінах значная. Самы надзейны камандзір роты Міша Бусько. Колькі ні ўпрошвалі яго ўступіць у партыю ды брыгадзірам у калгасе быць — адмаўляўся. Хацеў быць свабодным. Малако вазіў з Лядак у Карэлічы, але чыстае сумленне меў. Дачку Рэню вывучыў, працуе завучам у Ярэміцкай школе, выкладае беларускую літаратуру.

Пеця Парэцкі, камандзір коннага ўзвода, служыў інструктарам у райкоме, кінуў, вярнуўся ў Сіняўскую Слабоду, пабудаваўся і працуе загадчыкам склада, з якога ні зярнятка ніхто не вынес.

Мой ад'ютант Лявон Уласевіч у міліцыі следчым служыў, нават у сталіцу атрымаў

перавод за добрую працу. Але там сталі начальнікі вымагаць, каб следчыя справы падмахлёўваў. Падаў у адстаўку і вярнуўся ў Лядкі, пабудаваўся, двух сыноў і дачку выгадаваў. Быў у калгасе вартульніком для прыліку, а на справе цыслярку, стаярку і страхарку рабіў, ды такім майстрам стаў, што са мною на паўлітку каняку закладваўся, калі я знайду хоць адну хату ў ваколіцы, якую б ён не пакрыў шыферам. Прышлося ставіць.

Яшчэ з нашых першых партызан жывуць: мая стрычаная сястра Тоня Балабановіч, яе сяброўкі — Вера Васілеўская і Нюша Балабановіч; з хлопцаў — Саша Мацко, гісторык, прафесар сталічнага педінстытута, Толя Цобкала — заслужаны настаўнік Беларусі, шматгадовы дырэктар Мірскай дзесяцігодкі; Валодзя Шудзейка, шматгадовы настаўнік, цяпер пенсіянер...

Вось і ўсе, хто мог з'явіцца на паверку юбілею, прысвечанага вызваленню Беларусі ад захопнікаў, з ліку тых дваццаці трох найпершых.

Усе амаль пяцьдзсят гадоў, што прайшлі ад майго знаёмства з Зінай Маслоўскай, былі пазначаны яе прысутнасцю.

Прысутнасць гэтая становілася асабліва адчуванай у моманты, калі мяне адхіляла жыццёвая плынь ад тых прынцыпаў сумленнай дабрыні, вялікадушнага даравання людзям іх слабасцей і памылак, якога прытрымлівалася яна. Зіна часта была маральным сторажам маіх паводзін, без якога я не здолеў бы так многа працаваць, не адчуваў бы сябе чалавекам, якому трэба многа, многа пазнаць, каб унесці хоць крупінку ў сусветную дзею.

І, калі тое, што я напісаў, здолее выклікаць у чытача адчуванне горкай яснасці, абудзіць захопленасць Зінай, яе духоўным характавом, для мяне гэта будзе знакам адпушчэння. Я асмелюся думаць, што цвёрдай працай над сабою, шматгадоваю падрыхтоўкай да пісання гэтай шчырай, сумнай і балючай аповесці, мне хоць у нейкай меры ўдалося заслужыць адпушчэнне жахлівай, хоць і міжвольнай віны, якая гняла мяне і штурхала жыць са скрухай і незадаволенасцю сабой, наказвала авалодаць гуманістычнай культурай, у аснове якой ляжыць шматпакутны лёс чалавека, які ўсё ж патрабуе даравання, прагне быць лепшым за самога сябе.

Не, напісанае не можа быць маім маральным апраўданнем, але, мажліва, будзе хоць частковым выпраўленнем перапада маральнай субстанцыі жыцця, перападаў, якія пазбаўляюць людзей, а бывае і народы, адчування сусветнай сэнсоўнасці, прынцыповай справядлівасці, без чаго само жыццё становіцца сапраўднай смерцю.

... Помстай не можна жыць, помстай можна хварэць. Смяротна ці не.

Сяргей Азаронак:

«Жыве тут памяць аб вайне»

Беларускі музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны ў мінулым годзе адзначыў сваё 60-годдзе. Сёння ён вядомы амаль ва ўсім свеце. За гады існавання ў ім пабывалі мільёны людзей з розных краін. Тут сабраны дзесяткі тысяч яскравых сведчанняў народнага подзвігу ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Чым зараз прываблівае наведвальнікаў музей, раскажа яго дырэктар Сяргей АЗАРОНАК.

— Сяргей Іванавіч, чыя заслуга ў тым, што музей, па сутнасці, адкрыўся, калі на тэрыторыі краіны яшчэ ішла вайна: 22 кастрычніка 1944 года. І няўжо гэта было так важна: тады, як вакол былі разбураныя гарады, знішчаны сельская гаспадарка і прамысловасць?.. А можа, гэта варта разглядаць як своеасаблівы адказ немцам: літаральна за два гады — 22 кастрычніка 42-га — тут ладзілася выстава «Новая Германія»?

— 3 ліпеня 1944 года, у дзень вызвалення сталіцы камандзір партызанскага атрада «За Радзіму» брыгады «Народныя месціцы» Мінскага партызанскага злучэння Пётр Ганчароў пад'ехаў да Дома прафсаюзаў, які захаваўся, з двума грузавікамі партызанскай зброі. Менавіта гэты будынак, дзе размясцілася першая экспазіцыя, пачаў называцца Беларуска-дзяржаўным музеем гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. У той час, калі ў беларусаў яшчэ не зацягнуліся раны ад страт сваіх родных і блізкіх, для нас было вельмі важна і актуальна паказаць наведвальнікам жахі акупацыйнага рэжыму, сапраўдны твар вайны і мужнюю барацьбу супраць ворагаў. За шэсць месяцаў да Перамогі былі адкрыты дзве выставы. Першымі іх наведвалі салдаты і афіцэры, якія ехалі на фронт.

Вайна адыходзіла на захад, і ўслед за ёй выехалі некалькі груп супрацоўнікаў музея. Яны ішлі за фронтам здабываць новыя рэліквіі. Адна з груп прыехала ў Кенігсберг назаўтра пасля штурму горада шукаць экспанаты. Яе членаў затрымлівалі, высвятлялі асобы. Якая гісторыя? Які музей? Вайна ідзе! А яны настойліва шукалі і знаходзілі, а затым з неверагоднымі цяжкасцямі везлі ў Мінск. Тут чакалі калегі, якія прымалі экс-

панаты, стваралі картатэкі. Варта адзначыць, што амаль ніхто з супрацоўнікаў, былых партызанаў, не меў спецыяльных ведаў. Іх набывалі ў працэсе падрыхтоўкі выстаў, затым ішлі вучыцца...

— А што паслужыла асновай самай першай кампазіцыі?

— Якраз тая зброя, якую і выгрузілі партызаны Пятра Ганчарова, а таксама партызанскія лістоўкі, баявыя лісткі, трафеі, калючы дрот, будка вартавога, попел спаленых людзей, шыбеніца і іншыя прадметы з канцэнтрацыйнага лагера «Малы Трасцянец».

— Якія з экспанатаў можна назваць унікальнымі?

— На мой погляд, гэта перш за ўсё партызанскія рукапісныя часопісы, самаробная партызанская зброя, два дываны, вытканыя ў часы вайны туркменскімі жанчынамі з партрэтамі генерала Ракасоўскага і туркменскага хлопчыка Араза Анаева, які загінуў пры вызваленні Беларусі ў кастрычніку 1943 года. Уражвае і экспанат у выглядзе чалавечай касткі, якая знаходзіцца ў алюмініевай біклязе. Гэта, на мой погляд, надзвычай эмацыйна паказвае, колькі каштавала жыццё чалавека ў далёкім 41-м.

— Сяргей Іванавіч, якім чынам адлюстроўваецца другі бок вайны, да прыкладу, знаходжанне на акупіраванай тэрыторыі нямецкіх салдат і афіцэраў, дзеянні калабарацтваў?

— Сёння мы паказваем ворага рознымі сродкамі. Праз фотаздымкі, форму, дакументы, зброю, чаго нельга было рабіць у савецкія часы. Акрамя таго, у экспазіцыі з'явіліся новыя падтэмы. Гэта «Калабарацтва», «Роля праваслаўнай царквы ў вайне» і іншыя.

— Што новага сказана пра жахі вайны за апошнія дзесяць гадоў існавання музея?

— З 1994 года працягваецца перабудова экспазіцыйных залаў. На сённяшні дзень ужо завершана рэканструкцыя сямі з іх. Да 60-годдзя Вялікай Перамогі адкрыецца новая зала, экспанаты якой паведамаць пра карэнны пералом у гады вайны. Там размесціцца унікальныя плакаты і зброя, асабістыя рэчы і форма ўдзельнікаў бітвы за Днепр, за Сталінград і на Курскай дузе, якія паўплывалі на вынік вайны. Нагадаю, Чырвоная Армія ўпершыню акружыла велізарную колькасць салдат і афіцэраў праціўніка пад Сталінградам. Невыпадкова ў экспазіцыі музея будучы шырока адлюстраваны матэрыялы аб спецпрапагандзе і сродках псіхалагічнага ўздзеяння на праціўніка. А форма італьянскага афіцэра паказае, што ў складзе вермахта былі не толькі немцы.

— Вы супрацоўнічаеце з замежнымі калекцыямі?

— Безумоўна. Падтрымліваем сувязі з Дзяржаўным гістарычным музеем Масквы: неаднаразова ладзілі сумесныя выставы. Сёлета частка нашых экспанатаў будзе прадстаўлена там на выставе «Парад Пера-

могі». Прыемна адзначыць, што Валгаградскі музей абароны Сталінграда перадаў нам фрагмент падбітага на Мамаевым кургане нямецкага танка. Акрамя таго, вядзём перапіску з музеем абароны Ленінграда, ад супрацоўнікаў якога атрымалі апошняю інфармацыю аб стратах у блакадным горадзе і невядомых раней старонках гісторыі гэтай падзеі. Мы робім агульную справу — захоўваем памяць аб вайне і подзвігу народа.

— Нямецкі бок хоць калі працягвае цікавіцца да вашай установы?

— Так. Напрыклад, музей у Карлсхорстэ (Германія) зацікаўлены ў супрацоўніцтве з намі. Адзначу, што германскі фонд «Узаемаразуменне і прымірэнне» аказвае дапа-

могу ў стварэнні выставы «Беларускія остарбайтэры». А сярод замежных наведвальнікаў часцей за ўсё да нас завітваюць госці з Германіі. Звяртаюцца і пасольствы РБ у Італіі і Францыі з просьбай дапамагчы ў перадачы матэрыялаў для выстаў.

— Школьнікі і моладзь краіны не абыходзяць музей?

— Пераважная большасць нашых наведвальнікаў школьнікі і студэнты! Яны прыходзяць не толькі на экскурсіі, але і на сустрэчы з ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны, з задавальненнем глядзяць у кіназале дакументальныя фільмы і слухаюць песні тых часоў. Мне прыемна назіраць, як моладзь цікавіцца гістарычнымі падзеямі і з удзячнасцю адгукаецца на музейныя акцыі. Традыцыйнай стала практыка студэнтаў з розных навучальных устаноў Мінска. Іх водзкі ад яе праходжання часам значна пераўзыходзяць нашы чаканні, паколькі шмат хто з маладых людзей выказвае пажаданне працаваць менавіта ў нас.

Вольга КУРТАНІЧ,
Марына ЦЯРЭПЧАНКА

Парк Перамогі

Такую назву атрымаў парк, пасаджаны напярэдадні свята Вялікай Перамогі пры ўездзе ў горад Вілейка. Тут, ля так званай «лазневага» возера, хутка зазелянеюць каля сотні саджанцаў бяроз, клёнікаў, ніцых вербаў, рабінак, якія ахвотна падараваў для гэтай мэты дырэктар мясцовага лягаса Павел Касяк.

Адзначым, што ініцыятарам правядзення акцыі выступіў аддзел па рабоце з моладдзю і яго загадчыца Таццяна Цітуленка. Прадумана было ўсё да дробязяў. Узгоднена з мясцовым архітэктарам Галінай Кажарновіч сама планіроўка месца, і тое, дзе і якія дрэўцы на плошчы каля гектара будуць пасаджаны. Бо з цягам часу менавіта тут адкрыецца цудоўная зона адпачынку для жыхароў горада. Забалоцаны мясціны акультураць, выкапаюць азьрыны-сажалкі.

Адметна і тое, што ў пасадцы дрэўцаў побач з моладдзю, навучэнцамі школ, гімназіі, ліцэя ды грамадскасцю горада прынялі актыўны ўдзел ветэраны Вялікай Айчыннай вайны Іван Іванавіч Занковіч, Канстанцін Ігнатавіч Драгун і Мікалай Цімафеевіч Глускі. Каб пакінуць яшчэ адзін след на зямлі, яны саджалі рабінку, за сябе і за тых, хто не прыйшоў з поля бою, за тых, хто не дажыў да святкавання сённяшняй даты, за тых, хто жыве ў Вілейцы, але не здолеў прыйсці з-за хвароб.

Вясна — час адраджэння. Праз колькі дзён галінкі на рабінках, пасаджаных удзельнікамі Вялікай Айчыннай вайны, прыбяруцца ў квецень.

Валянціна СМАНЦАР

Шэсцьдзесят год аддзяляюць нас ад таго часу, калі над роднай Беларуссю ўпершыню прагрымелі пераможныя салюты. Але колькі б ні мінула гадоў, не гасне памяць пра тую падзею, таму што нельга выкрасціць з сэрцаў народа і забыць той боль, з якім ён сутыкнуўся. Гістарычная памяць і пачуццё глыбокай удзячнасці звязвае нас, тых, хто жыве сёння, з салдатамі Вялікай Айчыннай, з суровымі падзеямі далёкіх 40-ых.

У нашыя дні як ніколі востра паўстае пытанне зберажэння баявых традыцый, прапаганды подзвіга салдата, самаахвяравання ў імя Айчыны.

Горск, Бармуты...

Менавіта такую мэту ставілі перад сабой арганізатары акцыі памяці «Салют Перамогі», прысвечанай 60-годдзю Перамогі. Мерапрыемства арганізавана Бярозаўскім аддзелам культуры пры падтрымцы райвыканкама. Маршрут ахопіць амаль усе вёскі раёна і завершыцца 9 мая ў горадзе Бяроза.

Удзельнікі акцыі — работнікі гісторыка-краязнаўчага музея, літаратурна-паэтычная група цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы, а

таксама народны клуб ветэранаў вайны і працы «Памяць сэрца», народны ансамбль народнай песні «Заранак» гарадскога Дома культуры і кінавідэапрадпрыемства.

Першым населеным пунктам, дзе быў зроблены прыпынак, стала вёска Горск. Тут пачалася вайна для Бярозаўшчыны, дзе ўжо 23 чэрвеня ішоў жорсткі бой. Таксама наведліся ў вёску Бармуты, якую называюць «удовін хутар». Адсюль на вайну пайшло 40 мужчын, і ніводзін з іх не вярнуўся. На міні-мітынг ля помніка загінуўшым аднавяскоўцам прыйшлі тыя нямногія, хто жыве тут сёння, прадстаўнікі мясцовай улады, ветэраны Вялікай Айчыннай.

Акцыя памяці крочыць па раёне. З вёсачкі ў вёсачку, з сэрца ў сэрца. Гарань свечкі памяці, заціхае зала ў турботным маўчанні... Гэта патрэбна не мёртвым, гэта патрэбна жывым.

Галіна МІХНЕВІЧ
На здымку: удзельнікі акцыі памяці «Салют Перамогі».

Фота Івана АСКІРКІ

Першы мірны дожджык

Пра першы мірны дзень у вызваленым ад немцаў Мінску вядома не шмат. Мне ж пачкасіла: амаль адначасова пра памяты дзень мне расказалі мінчанін Уладзімір Барысаў, якому ўжо споўнілася 76 гадоў, і Аляксандр Дзіглаў, што перасягнуў мяжу дзевяностагоддзя. Першы суб'ектыўны перажыў акупацыю, другі — франтавы фотакарэспандэнт ТАСС — увайшоў у горад разам з авангардам Савецкай Арміі ў першыя ліпенскія дні 1944 года.

Уладзімір Барысаў прысвяціў жыццё навуцы, Аляксандр Дзіглаў і сёння апантаным клопатамі фотарэпартажэра.

Пасля нашых размоў у мяне засталіся магнітафонныя запісы ўспамінаў Уладзіміра Барысава і дакументальны здымак Аляксандра Дзіглава. Далучыў першы дакумент да другога — і адчуў сябе першаадкрывальнікам.

— Усе мы, жыхары захопленнага ворагам горада, былі апанаваныя жахам, — згадваў Уладзімір Барысаў. — Акупанты паводзілі сябе ўгэўнена, нахабна. Калі не маршыравалі, сядзелі на ганках, граючы на губных гармоніках.

Бачыў аблавы. Бачыў гараджан на шыбеніцах. Чуў лямант, плач. Вельмі страшна было.

Але здзейснілі нашы мары. “Хутка нашы прыйдуць”, — шапталіся мінчукі ўлетку 1944-га. Моцная канада набліжалася — і жах знікаў. Мы, хлопчкі, разумелі, што Чырвоная армія вольна будзе ў горадзе, і з задавальненнем хадзілі глядзець, як даюць лататы фрышчы.

Ды акупацыя ёсць акупацыя... Гэта голад, бясконныя хваробы. Елі лебяду, крапіву. Жудасная рэч! Я нават забываўся на слова “хлеб”.

І вось раніцай 3 ліпеня па вуліцах горада загрузалі танкі з чырвонымі зоркамі. Яны рухаліся з боку парку імя Чэлюскінцаў па вуліцы Першамайскай. Танкі і вялізныя машыны “студэбекеры”. Дэсантнікі сядзелі на брані танкаў і ў кузавах. Баёў на вуліцах Мінска я не памятаю. Немцы пакідалі горад даволі арганізавана, зладжана. Калонамі. Лішнюю зброю яны скідалі з моста ў Свіслач, а сабе пакідалі толькі аўтамааты. Злосць сваю спаганялі на мінчаных: стралялі ў таго, хто патрапіў на вочы. Некаторыя фрышчы хаваліся ў падвалах, не хацелі ваяваць за Гітлера.

Калі наша армія увайшла ў горад, немцаў выпявалі са схованак. Яны ўзнімалі рукі ўгару са словамі “Гітлер капут!”. Сёння такую аперацыю называлі б зачысткай.

Усё адбывалася ў палёным тэмпе. Знямелы ад захаплення, мы назіралі за тым, што адбывалася на вуліцах. Страляліна ўжо не здавалася такой страшнай: гэта ж нашы ў горадзе! Я выдатна памятаю тыя дні, хаця мне тады было толькі сем гадоў.

Вось на вуліцы з’явіўся “студэбекер”, другі, трэці. Мы з вечара запасліся пачкамі цыгарэт з варажых складоў, дык і кідалі гэтыя пачкі вызваліцелям проста ў кузавы машын. Салдаты бралі нас на рукі, абдымалі. Гэта было здорава!

А наступным днём на беразе Свіслачы ў парку імя Горкага з’явіліся палатачныя паходныя лазні. Яны мяне ўразілі найбольш. Гэтыя гіганцкія палаткі з “дожджыкам” салдаты ўсталявалі неверагодна хутка. І мы, жыхары Мінска, без запрашэння пайшлі мыцца. Змывалі не толькі бруд, але і жах, з якім жылі ўсе тыя гады. Колькі тады нас засталася ў горадзе? Кажуць, тысяч 40-50. А да вайны было больш як 350.

Літаральна ўвесь горад рушыў ў лазню: мужчыны і жанчыны, салдаты-вызваліцелі, дзеці. Усе разам. Сораму не было. А гарачая вада, якая лілася з “дожджыкаў”, здавалася нейкім чудам.

А пасля лазні салдаты яшчэ і накармілі нас духмянай кашай. Яе смак не забываўся і праз столькі гадоў.

Пачало наладжвацца мірнае жыццё. Горад вельмі хутка адбудоваўся. Адкрываліся школы, крамы, паліклінікі. Мінск паўставаў з руінаў і паялішчаў. А ў хуткім часе я пайшоў у школу.

Сёння ўжо многае сцерлася з памяці, але гарачы “дожджык” памятаю і цяпер.

Так падсумаваў успаміны Уладзімір Барысаў.

Віктар ШЫМОЛІН

Фота Аляксандра Дзіглава (з архіва Дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны)

Пасля ўзяцця Варшавы савецкае войска так імкліва рушыла наперад, што авіяцыя перабазіравалася ўслед за ім з цяжкасцямі: самалёт жа не сядзе абыдзе. На нямецкай зямлі гэта задача яшчэ болей ускладнілася. Трэба было знайсці зручную пляцоўку для нашых “ястрабоў”.

Для яе падрыхтоўкі, як правіла, пасылалася перадавая каманда з авіятэхнікаў. І камандаванне нашага палка выбрала 8 чалавек на чале са старшыняй і маім сябрам Іванам Чыгінцавым, які ўгаварыў началь-

было! — загадаў ён. — Хто ведае, можа, адступаючы, немцы атруту падсыпалі — на такое яны майстры.

Працягваючы аглядаць другі паверх, мы заўважылі бакоўку, дзе раней, відаць, размяшчалася чэлядзь. Туды і перабралася ўся наша каманда.

Стомленыя хлопцы паваліліся на падлогу, балазе, на ёй ляжаў дыван, і заснулі.

...Мне ж не спалася. Трывога не пакідала. Чыгінцаў ціхенька паклікаў мяне і сказаў:

«Графскі» Экіпаж

ніка штаба ўключыць у групу і мяне, як чалавека, што валодае нямецкай мовай.

Але як і на чым нам рухацца? Пехатою не дойдзеш і да канца вайны! Старшыня паслаў на пошукі транспарту механіка-ружэйніка. І вось не прайшло і гадзіны, як мы ўселіся ў раскошную карэту з графскім гербам па баках, запражаную пародзістымі, у шэрых яблыках, коньмі. Ехалі алпорам, чынная і важная. Хлопцы ўвесь час жартавалі, расказвалі анекдоты.

Я сядзеў моўчкі, азіраючыся вакол. Душу агарнула трывога. Пульсавала думка: што чакае нас наперадзе? Справа на шашы паказаліся пехацінцы.

— Акопы рылоць, — шапнуў на вука Чыгінцаву. — Мабыць, вайна непадалёк.

Але сябар ці то не пачуў маё папярэджанне, ці проста не звярнуў на яго ўвагу.

Неўзабаве пал’ехалі да вялікага хлява, што стаяў перпендыкулярна дарозе. Толькі хацелі звярнуць направа, як з-за будыніны выскачыў капітан з пісталетам у руках і закрычаў: “Куды?! Назад!”. “Наперад!” — зрагавалі нечакана Чыгінцаў і пачынуў лейцы.

Карэта звярнула налева і пакінула ўздоўж хлява. Як толькі выехалі, то ўбачылі, як нашы пехацінцы з крыкам “Ура!” атакуюць немцаў. І тыя пачалі адступаць. “Усё... Мы ў тыле ворага!” — сказаў я Чыгінцаву.

Дарога павяла ў лясок, за якім паказалася селішча. Асіярожна пал’ехалі да крайняга дома. Зайшлі ў яго са зброяй напачатку, аглядзелі першы паверх, узняліся на другі. І супыніліся на імгненне, не верачы сваім вачам: каля супрацьлеглай ад дзвярэй сцяны стаяў вялікі стол, а на ім — рознакаляровыя бутэлькі з віном, побач — келіхі, закуска. Усе, як па камандзе, кінуліся да стала.

— Стойце! Не чапаць! — паспрабаваў спыніць таварышаў.

Пачаліся “разборкі”, ледзьве не да бойкі дайшло. Умяшаўся Чыгінцаў.

— Адставіце! Пакінуць усё, як

— Не паспі, браток, ноч, пачынай да святання. Добра, Алесь?

Я падпёр скрынкай дзверы, сеў і пачаў прыслухоўвацца да ўсіх гукаў і шлохаў. Сябры спалі, паступова і сам пачаў драмаць.

Раптам нехта падлышоў да дзвярэй і ціха спытаў па-нямецку: “Гаспадар дома?” Я таксама адказаў па-нямецку: “Так”. І для пераканання дадаў: “Ён хворы. Прасіў не турбаваць. Я яго служка”.

Патаптаўшыся ў нерашучасці, незнаёмы падняліся наверх. Схмянуўшыся, падрыхтаваўся да абароны. Аднак да падвала ніхто больш не падыходзіў.

Доўга прыслухоўваўся да начных гукаў, пакуль не заснуў, знясілены перажываннямі. Усхапіўся, калі нехта з хлопцаў моцна замармытаў. Пахадзіўшы між адпачываючых салдат, вырашыў правярць, што робіцца звонку. Крыху прычыніў дзверы — нікога. Раптам пачуліся паспешлівыя крокі. У падвал хтосьці спускаўся.

— Вы жывыя? — спыталіся на чыстай рускай мове.

— А... што?

— Ноччу тут былі немцы.

Я знямеў ад здзіўлення.

— Ты адзін? — дапытваўся салдат.

— Не, тут мае таварышы.

— Збірайцеся і хуценька выходзьце.

Пехацінец пабег наверх да выхад, а я паспяшаўся ў падвал да сваіх. Падняўшы іх па трывозе, коратка далажыў пра сітуацыю. Мне не паверылі. “Тады пайшлі наверх, правярэм”, — прапановаў я.

Мы паспяшаліся на другі паверх, да стала. Бутэлькі пустыя, на талерках — рэшткі ежы... “Вось вам і доказ! Немцы, мабыць, вярнуліся ноччу, каб закончыць сваю гулянку”, — заявіў упэўнена сябрам.

Чыгінцаў абняў мяне за плечы і прамовіў: “Алесь, сябрук, даруй нам. Каб не ты, былі б мы ўжо на тым свеце. А зараз — бягом!” — даў ён каманду.

Шлях веў нас на Захад...

Алесь ДОЛЬСКИ

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Літаратура і Мастацтва”; e-mail: minsk@lim.by Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

МЫ БЕЛАРУСЫ

НАША ПЕРАМОГА

Майса Ёнгар РЯЧЫСЯ

Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе “Літаратура і Мастацтва”. Тэлефоны адзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-79-65; (факс) 284-82-04.

Праз тры дні пасля вайны

(Працяг. Пачатак на стар. 9)

нулі на яго асаблівай увагі, бо ўжо прызвычайліся да вайсковага транспарту.

Мы працягвалі закопваць яму. Раптам пачулі, што быццам прыціх гул матара, машына спынілася. Зірнулі ў той бок — і скамянелі: на дарогу выйшаў Пятро, паліцай, у нямецкай форме. Мы пазналі яго, бо да дарогі было не больш як пяцьдзесят метраў. Афіцэр пытаўся нешта ў паліцаю, да нас далагалі абрыўкі фраз, але і так было ясна, што размова ідзе пра здачу ў палон.

Павел адклаў рыдлёўку, напру-

жана прыслухоўваўся да гамонкі. Ён, як пазней прызнаўся мне, не сумняваўся, што вайсковец забярэ Пятра ў палон, даставіць у які штаб для разборкі. І калі паліцай упаў на калені, Павел трывожна наструніўся, выпягнуў шыю і пачаў углядацца на дарогу. Калі тарганаўся пісталет у руцэ вайскоўца, і данёсся глухі прыглушаны стрэл, Павел сутаргава абхапіў галаву рукамі, адварнуўся, і твар яго скрывіўся ў грымасе болю і адчаю. Ён стаяў так мо з хвіліну, і я не разумеў, чаму моцны, сталы і разважлівы мужчына так перажывае смерць чалавека.

Потым ён сказаў:

— Вось, быў жывы чалавек, а цяпер — няма. Пойдзем туды, хоць дакументы забярэм, дзесьці маці чакае яго...

З вулачкі ўжо хуценька кульгаў да забітага старога Яўхіма, выкідаючы наперад і крыху ўбок сваю левую дзеравяшчу.

Да абеду Павел выкапаў яму непадалёк ад дарогі, на сушэйшым баку, але дамавіну збіваць не стаў, загарнуў у поспілку. Праводзіла ў апошні шлях Пятра і Люба. Дзяўчына гаравала, казала, што калі б ёй паведамілі, то магла выратаваць хлопца.

Вяртаючыся з пахавання, Павел быў сумны, расказаў мне аб

сустрэчы з Пятром у жыцце і наказаў, каб я нікому пра гэта не паведамляў, нават маці. Я сваё слова стрымаў, але тады не ведаў, чаго асцерагаецца Павел. Толькі праз шмат гадоў зразумеў, чаму тады баяўся разумны і добры вясковец. Калі б хто ўбачыў і данёс аб дапамозе здрадніку, паліцаю, то Павел на доўгія гады не ўбачыў бы родную вёску, а магло б быць яшчэ і горш.

Праз два дні бежанцы пеша выправіліся дадому. Мы ішлі па пыльнай гарачай узбочыне шашы і тады нават не здагадаліся, што пры адступленні немцы поўнасьцю спалілі ўсе хаты нашай вёскі.

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Літаратура і Мастацтва”, штотыднёвік “ЛіМ” глыбока смуткуюць з прычыны смерці вядомага краязнаўцы Краснапольчыны, аўтара больш пятнаццаці кніг і шматлікіх артыкулаў па краязнаўстве Магілёўчыны Леаніда Васільевіча ЛАБАНОЎСКАГА і выказваюць шчырае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Калектыў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа выказвае глыбокае спачуванне загадчыку адзела Далідовіч Марыі Нічыпараўне з прычыны вялікага гора — смерці маці Алены Міхайлаўны НЯМКЕВІЧ.

Міця Лабуш:

«Беларускае кіно — з'ява сезонная»

Міця Лабушу 19 год. Народзіўся ў Мінску. Скончыў звычайную школу, але з беларускай мовай навучання — Міця падкрэслівае, што гэта істотна.

Нядаўна забраў дакументы з Акадэміі мастацтваў. Міркуе паехаць да мэтраў — у Маскву. Нягледзячы на юначы ўзрост, перманентна працуе — і над сабой, і дзеля грошай. «...Бо трэба ж сябе неяк забяспечыць», — кажа ён.

Яго бацькі, акцёры доўгі час працавалі ў Купалаўскім тэатры. Як і шмат у якіх сем'ях, пастаянна паўставаў пытанне: куды падзець дзіця пасля школы? Таму ўсё яго дзяцінства прайшло ў будынку па вул. Энгельса, 7.

Адсюль яго апантанасць акцёрскім мастацтвам. У дзень юбілею Перамогі на экраны краіны выйдзе «Лясная балада» — новы «блокбастэр» нацыянальнай кінастудыі, прысвечаны Вялікай Айчыннай. Фільм гэты выбітны ўжо тым, што там знята шмат маладых акцёраў.

У «Лясной баладзе» Міця іграе маладога яфрэйтара Аверчанку.

Трэба любіць сваю краіну

— Новае пакаленне твораў сфарміравалася ўжо за гады незалежнасці Беларусі. Як яно глядзіць на сучаснасць і перспектывы беларускага кінематографа?

— Аверчанка трапляе на фронт нечакана, і, як навабранца, яго адпраўляюць на карэкціроўку агню. У канцы — забіваюць. Ён смяецца, а яго забіваюць.

...Калі апрануў упершыню касцюм Аверчанкі, адразу зліўся з ім, і да канца здымак перажываў нейкае раздваенне асобы, гэтак прасякнуўся духам таго часу і ўнутраным светам майго героя. Увогуле, калі іграеш такога персанажа, то быццам трапляеш у той час і нібы сам сплываш доўг Радзіме. Канечне, нам усім дзядулі і бабулі шмат чаго распыталі пра вайну, але, калі перажываеш яе сам, хочь бы і на здымачнай пляцоўцы, усё ўспрымаеш зусім па-іншаму.

— Чым так прывабліваюць фільмы пра Другую сусветную?

— Агромністая колькасць дэкарацый, касцю-

маў, машын рознага кшталту, маштабнасць...

Але цікавы і псіхалагічны момант.

«Лясная балада» — апавед пра партызанаў. Вельмі займальна, дарэчы, параўноўваць для сябе: нейкі там салдацік — і партызаны. Па сутнасці, яны за адно змагаліся і павінны былі мець і светаадчуванне, і пачуцці аднолькавыя... Але гэта людзі зусім розныя, іх па-рознаму трэба іграць.

— Самая запамінальная роля ў ваенным кіно?

— Да «Балады» здымаўся ў стужцы «Апошні бой». Там я таксама іграў маладога салдата, але салдата ў канцлагеры, у апошні год вайны. І вось там мітусня такая — савецкія нападаюць, немцы адступаюць і, адступаючы, нам кажучь: «Хлопцы, выбірайце: альбо з намі на Захад, альбо заставайцеся. Але памятайце, што для камуністаў пасля нямецкага палону вы ўжо ворагі народа». Некаторыя з'язджаюць, а мы, пяцёра, вырашаем застацца і ноччу збігаем з лагера.

Гэта гісторыя пра тое, як нялёгка часам бывае любіць сваю краіну.

Лепш, чым тады, ужо не здымуць

— У савецкія часы беларускую кінастудыю называлі «Партызанфільмам». Не менш стужак па гэтай тэматыцы здымаецца і зараз. Ці не здаецца табе, што тэма некалькі «заезджаная»? Штосьці яшчэ не знята? Ці гэта зрабілася выгадным?

— Думаю, спрабуюць зняць нанова. Вось у «Апошнім баі» Уласаў такі, якім яго ніхто яшчэ не паказваў. Гэта ж таксама была армія, якая ваявала. Дагэтуль згадкі пра яе ў кіно забараняліся.

Але «Лясная балада» — стужка досыць традыцыйная. Там мала вайны, а больш — каханні і стасункаў паміж людзьмі.

Хтосьці з маладых думае, што трэба больш фільмаў здымаць пра сучаснасць, іншыя сцвярджаюць, што тэма вайны яшчэ не вычарпаная, і аб'ектыўна сказаць, хто выказваецца слушна, даволі цяжка.

Але, на маю думку, лепш, чым здымалі пра вайну тады, ужо ніколі немагчыма будзе зняць.

— Чаму?

— Дух быў іншы, людзі былі іншымі, ды і стаўленне да кіно мелі іншае. Я не кажу, што сучаснае кіно ўвогуле дрэннае — не, ні ў якім разе. Але ж здараецца часам так, што я прыходжу на пляцоўку, а там пачынаюць «гнаць». Не здымаць, а гнаць. Некаторыя эпізоды здымаюцца па прычыне «абы зняць», і атрымліваецца халтура. Гэта ўжо мае назоў не «кінамастацтва», а хутчэй — «кінавытворчасць».

Я кажу не толькі пра «Беларусьфільм» — гэта паўсюдная тэндэнцыя. Зараз адбываецца ўсё за дзве хвіліны — абы хутчэй, «абы бабкі атрымаць».

Дзяржкіно адрозніваецца ад кіно прыватнага тым, што старыя традыцыі яшчэ захаваліся. Часткова — з-за моцнай школы, ды з-за таго, што нават апаратура, асвятляльныя прылады — яшчэ з савецкіх часоў працуюць.

Людзі, а не іх пасады

— Вядома, што першы беларускі фільм называўся «Лясная буль» (Юрый Тарыч, 1926), а цяпер — «Лясная балада». Ці ёсць тут пэўна паралель? Можа, уласцівы толькі нам лясны менталітэт?

— Не буду казаць глабальна, у маштабах нацыі, — але на здымачнай пляцоўцы у нас дагэтуль існуе такое «лясное братэрства». Да нас прыезд-

жалі расіяне і вельмі ўразіліся непаўторнай атмасферай, якая пануе на здымках. Мабыць, штосьці засталася такое ў зносінах, у стасунках людскіх...

— Але ж «буль» — тое, што адбылося, а «балада» — гэта больш паэтычнае апяванне чагосьці, з пэўнымі перабольшваннямі... Не?

— Так, «Балада» — не такая прыземленая, больш узвышаная за звычайную ваенную стужку. Цягам дзесяцігоддзяў у фільмах такога кшталту паказвалі толькі партызанаў, толькі стасункі паміж імі, мірнымі грамадзянамі і захопнікамі, бо ставілася задача — стварыць «напружанку». Цяпер ідуць спробы перавесці той гістарычны пафас на другі план, зрабіць паўнаватарскую мастацкую стужку, каб паказаць людзей, а не пасады, якія яны займалі. Дай Бог, каб «Балалдзе» гэта ўдалося.

Часы «размеркавання» сышлі

— Сусветнае кіно і айчынае: што ў нас лепш, чаго не дасягнулі?

— Майстры сусветнага кіно многае бралі ў нас. «Выратаваць радавога Райна» шмат у чым знята паводле савецкіх «блокбастэраў». Была ў тым, што народ, спажывец амерыканскіх баевікоў, тое зусім не ўсведамляе — не можа нават уявіць такую магчымасць.

Я глядзеў «Піяніста» Рамана Паланскага. Спандар Паланскі — бясспрэчна, жывы класік, — але ў яго, прабачце, атрымаўся поўнаасцю камерцыялізаваны фільм.

Лічу, што наша кіно павінна імкнуцца да залатой сярэдзіны, каб і грошы зарабляць, і адначасова захавашь старыя добрыя традыцыі. Чаму «Оскар» ўсялякія «пракідваюць» наша, усходнеўрапейскае кіно? Таму што маскоўская школа дагэтуль не камерцыялізаваная. Яшчэ што блага? Здраецца, у нас кіно аднабокае здымаюць, даволі суб'ектыўнае. Хоць зараз, з прыходам маладых рэжысёраў, сітуацыя патроху і выпраўляецца.

... А яшчэ — грошай не хапае.

— Што трэба нацыянальнаму кінематографу, каб пра яго пачалі гаварыць?

— Зараз падмаюць беларускую эстраду — славуць «75 адсоткаў» беларускай музыкі ў радыёэфіры. Вось калі запатрабуюць 75 адсоткаў беларускага кінематографа на тых жа тэлеканалах, тады, мо, і будуць сапраўдныя зрухі. Бываюць з боку ўлад нейкія «заказы» — да прыкладу, «Анатасія Слуцкая» — і трэба, каб іх было больш. Але гэта яшчэ не ўсё. Да прыкладу, у Маскве ўсе структуры, якія спансіруюць кінематограф, вызваляюцца ад падаткаў, таму і столькі грошай там зараз «круціцца». Павінен быць узровень, усе сусветныя стандарты, рэклама і «прамоўшн». Вось здымаецца фільм «Дунечка» ці «Вам заданне». І потым, як у старажытныя савецкія часы, спадзіюцца, што ён пойдзе па кінатэатрах «па размеркаванні», што гледчы пабягуць яго глядзець... Не, так не атрымаецца. А ўсяго толькі і трэба — надрукаваць тысячу плакатаў ды развесіць іх па ўсім горадзе. І людзі пойдучы! Таму што яны жадаюць «купляць беларускае», але пра тое беларускае не маюць аніякай інфармацыі.

...А пакуль беларускае кіно — з'ява сезонная. Яно з'яўляецца на «Лістападзе». І ўсе ведаюць, што толькі там можна пабачыць беларускія стужкі. А чаму б не пагаварыць пра беларускае кіно зараз, чаму не зрабіць фестываль летам?

Гутарыў Мікалай АНІШЧАНКА
Фота забяспечана аўтарам

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛЮ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Уладзімір ДАВЫДОВСКИ
(в. а. намесніка галоўнага
рэдактара)
Віктар КАВАЛЕЎ,
Янка ЛАЙКОЎ
Ірына ШАЎЛЯКОВА
Наталія ЯКАВЕНКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на «ЛІМ».
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ «Літаратура і Мастацтва»

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва
«Беларускі Дом друку»
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 3023
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
4.05.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
«Літаратура і Мастацтва»

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 536

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ПАЧАЛАСЯ ПАДПІСКА НА ІІ ПАЎГОДДЗЕ 2005 ГОДА!

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Малалосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10800 руб.
Ведамасная (індэкс — 749572)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 749852)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 4 месяцы — 7600 руб.
Ведамасная (індэкс — 748632)
на 2 месяцы — 4800 руб.
на 4 месяцы — 9600 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 4000 руб.
на 6 месяцаў — 12000 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 749682)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.